

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

Bakalářská práce

Válka ženskýma očima

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2024/2025

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Aneta Králová, DiS.**
Osobní číslo: **H22349**
Studijní program: **B0288A090002 Historicko-literární
studia**
Téma práce: **Válka ženskýma očima**
Zadávací katedra: **Katedra literární kultury**

Zásady pro vypracování

Autorka se zaměří na vybraná literární díla, v nichž se autorky vyrovnávají s traumatem války a emigrace. Texty budou nahlíženy z hlediska posttraumatického vyprávění. Autorka se zaměří zejména na recepci tohoto druhu literatury v prostředí české literární kultury (překlady, recepce, kritika).

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

Odborná literatura:

KRATOCHVIL, Alexander. *Posttraumatické vyprávění: trauma – literatura – paměť*. Překlad Lucie Antošíková. První vydání. Brno: Host, 2023. 326 stran. Teoretická knihovna; 41. ISBN 978-80-275-1582-0.

KRATOCHVIL, Alexander, ed. *Paměť a trauma pohledem humanitních věd: komentovaná antologie teoretických textů*. Vydání první. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2015. 341 stran. ISBN 978-80-7470-109-2.

KARPATSKÝ, Dušan, ed. *Literatura v obklíčení a ve vyhnanství: referáty a diskuse z česko-bosenskosrbského semináře pořádaného ve dnech 20.-21. září 1995, Praha*. Překlad Dušan Karpatský. Praha: Nadace Heinricha Bölla, 1995. 88 s. ISBN 80-260-6569-7.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Marta Pató, Ph.D.

Katedra literární kultury

Datum zadání bakalářské práce: **30. března 2024**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2025**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

Mgr. Bc. Kateřina Korábková,
PhD. vedoucí katedry

V Pardubicích dne 14. listopadu 2024

Prohlašuji:

Práci s názvem Válka ženskýma očima jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 20. 3. 2025

Králová Aneta

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala vedoucí mé diplomové práce Mgr. Martě Pató, Ph.D. za pomoc při jejím zpracování a cenné rady.

Anotace:

V této práci se zaměřím na literaturu žen, které píšou o válečném konfliktu v bývalé Jugoslávii, ten probíhal v devadesátých letech 20. století. Metodologickým vodítkem mi budou studie věnované posttraumatickým vyprávěním, které jsou zaměřené zejména na literaturu střední Evropy 20. a 21. století. V práci jsou popsány vybrané knihy, které nám pomáhají lépe pochopit, jak válka ovlivnila jednotlivce a společnost. Knihy jsou analyzovány z hlediska tematických okruhů, jako jsou násilí, trauma, ztráta domova a další. Cílem práce je analyzovat, jak autorky jugoslávské válečné literatury zachycují témata násilí a traumatu.

Klíčová slova:

Kulturní a individuální trauma, Paměť, Posttraumatické vyprávění, Psychika, Trauma, Ztráta domova

Abstract:

In this thesis I will focus on the literature of women who write about the war conflict in the former Yugoslavia, which took place in the 1990s. I will take methodological guidance from studies devoted to post-traumatic narratives, which focus mainly on the literature of Central Europe in the 20th and 21st centuries. The thesis describes selected books that help us to better understand how the war affected individuals and society. The books are analysed in terms of thematic areas such as violence, trauma, loss of home and others. The aim of this thesis is to analyse how the themes of violence and trauma are portrayed by authors of Yugoslav war literature.

Keywords:

Cultural and individual trauma, Memory, Posttraumatic narrative, Psyche, Trauma, Loss of home

Obsah

Úvod.....	1
1 Válka v Jugoslávii a její důsledky: Trauma, paměť a vyprávění	3
1.1 Paměť	3
1.2 Trauma.....	4
1.3 Posttraumatické vyprávění.....	4
1.4 Válka v Jugoslávii	5
2 Zkoumání války z ženské perspektivy	7
2.1 Analýza vybraných textů	7
3 Válka očima žen: literární přístupy k ženské zkušenosti.....	15
3.1 Svetlana Broz – <i>Dobří lidé v dobách zla</i>	16
3.2 Slavenka Drakulić – <i>Ani mouše by neublížili</i>	19
3.3 Dubravka Ugrešić – <i>Kultura lži</i>	21
3.4 Ivana Bodrožić – <i>Hotel Zagorje</i>	24
3.5 Sara Nović – <i>Dcera války</i>	26
3.6 Vesna Evans – <i>Sametový domov</i>	28
3.7 <i>Vzkázání ze dna noci</i> (antologie)	29
4 Recepce literárních děl v českém prostředí: Kritika a veřejnost.....	35
4.1 Okruhy recepčních polí	35
5 Generační rozdíly v literární reflexi.....	43
5.1 Svetlana Broz.....	43
5.2 Slavenka Drakulić	43
5.3 Dubravka Ugrešić.....	44
5.4 Ivana Bodrožić.....	44
5.5 Sara Nović.....	45
5.6 Vesna Evans.....	45
6 Překladaelé a jejich cesta k překladům.....	47
6.1 Dušan Karpatský	47
6.2 Richard Podaný.....	48
6.3 Martina Šimová.....	48
7 Vyhodnocení výzkumné otázky	50
Závěr.....	52

Úvod

Válka je jeden z nejkřutějších a nejzávažnějších střetů, které můžou člověka a celou naši Zemi nepříjemně překvapit a následky takové války jsou dlouhodobé. Tyto následky nejsou pouze fyzické, ale zasahují i naši psychiku. Podívejme se na válku očima žen, přesněji válku v Jugoslávii. Jak se ženy cítily a o čem psaly? Ženský pohled na válku se mnohdy liší od pohledu mužů.

Vojenský střet v bývalé Jugoslávii byl součtem mnoha faktorů. Stalo se to hlavně kvůli nespokojenosti a nesouhlasu s vládou v Jugoslávii. Bylo to vyvrcholení mnoha procesů. Přestože se válka obvykle považuje za záležitost vojáků, zejména mužů, i tato válka výrazně ovlivnila ženy. Ty nejenže čelily osobnímu utrpení, násilí a vykořisťování, ale zároveň byly nositelkami vzpomínek a svědectví o událostech, které se během války odehrávaly.

Literatura, která vznikla v souvislosti s tímto konfliktem, často zachycuje složitost toho, jak ženy válku prožívaly. Knihy, které jsou zaměřené na tuto dobu, jsou napsány od autorek pocházejících z různých zemí bývalé Jugoslávie anebo tu mají kořeny, jsou to například Dubravka Ugrešić, Slavenka Drakulić, Svetlana Broz, Ivana Bodrožić a další. Tyto ženy píšou o uprchlictví, ztrátě domova a o mnoha navazujících tématech, patří mnohdy k odlišné generaci, ale spojuje je pohled na válku?

V této práci se zaměřím na analýzu jihoslovanské ženské válečné literatury, konkrétně na díla, která se zabývají válkou v bývalé Jugoslávii, přičemž se budu soustředit na způsob, jakým tyto autorky vykreslují válečný konflikt a jakým způsobem přistupují k tématům, jako je migrace, trauma a život v exilu. Mimo to se zaměřím i na odborné analýzy těchto děl, které umožňují hlubší pochopení literárního ztvárnění válečných událostí, a to jak z pohledu historického, tak kulturního. Téma považuji za aktuální zejména v kontextu současné války na Ukrajině.

Další důležitou součástí této práce bude zkoumání, jak byly tyto knihy přijaty v českém prostředí. Zajímá mě, jaká byla reakce čtenářské i odborné veřejnosti na tyto knihy.

Zaměření ženského pohledu na válku nabízí jedinečnou příležitost prozkoumat válečné dějiny z pohledu, který je mnohdy opomíjen, ale zároveň je nezbytný pro celkové pochopení dopadů válečných konfliktů na jednotlivce a společnost jako celek.

Cílem této bakalářské práce je analyzovat pohled žen na válku v bývalé Jugoslávii, porovnání přístupů autorek knih, zkoumání překladů a recepcí těchto děl v českém prostředí, prozkoumání mezigeneračních rozdílů k válečnému konfliktu.

Rozhodla jsem se nepřechylovat příjmení autorek, což je v souladu s internetovou jazykovou příručkou, čím dál více se upouští od tradičního přechylování příjmení žen. Tento přístup podporuje rovnost pohlaví a respekt k individuální volbě autorek, a zároveň se shoduje s celosvětovým trendem, který klade důraz na rovnost a různorodost.

1 Válka v Jugoslávii a její důsledky: Trauma, paměť a vyprávění

Ke zkoumání válečné literatury je potřeba si vysvětlit pojmy, které jsou důležité pro můj pohled na zkoumané texty.

Trauma, vzpomínky a paměť jsou vzájemně propojené a tento vztah je patrný i v každodenní řeči. Když mluvíme o vzpomínkách, které jsou spojené s negativními nebo bolestivými zážitky, často je označujeme za traumatické. Tento termín se běžně používá k popisu vzpomínek, které jsou tak silně emocionálně zatížené, že ovlivňují naše vnímání minulosti a mohou mít dlouhodobý dopad na naši psychiku. Vzpomínky na takové zkušenosti se v naší mysli často vracejí a mohou mít trvalý efekt na to, jak se vyrovnáváme s přítomností a budoucností.¹

1.1 Paměť

„Paměť lze definovat jako schopnost mozku informace přijímat, zpracovávat (kódovat je), uskladňovat, vydávat uskladněné informace a znovupoznávat jednou zapamatované.“² Můžeme ji rozdělit na krátkodobou, senzorní smyslovou (ultrakrátkou) a dlouhodobou paměť.

Podle Aristotela je paměť: „Opožděně vybavený obraz určitého předešlého smyslového vjemu. Nepředstavuje pro něj nic jiného než vnitřní ukládání vnějších zakoušených počitků.“³

My se budeme zabývat hlavně **dlouhodobou pamětí**, protože osoby, které nám příběhy vyprávějí nebo píšou, mají události v paměti a znovu vzpomínají na hrůzy, které zažily anebo si je poslechli od někoho jiného a snaží se je vyprávět.

¹Alexander Kratochvíl. Paměť a trauma: Úvodní komentář. In KRATOCHVIL, Alexander. *Paměť a trauma pohledem humanitních věd: komentovaná antologie teoretických textů*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR: Akropolis, 2015, s. 93.

²SUCHOMELOVÁ, Věra. Co je to paměť a jak ji trénovat |. Online. *Světlo*. 2009, č. 1, Dostupné z: <http://www.odbornecasopisy.cz/svetlo/casopis/tema/co-je-to-pamet-a-jak-ji-trenovat--15571>. [cit. 2025-03-01].

³Manfred Weinberg: Historický přehled. In KRATOCHVIL, Alexander. *Paměť a trauma pohledem humanitních věd: komentovaná antologie teoretických textů*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR: Akropolis, 2015, s. 16.

1.2 Trauma

Trauma lze popsat jako extrémně stresující a intenzivně bolestivou událost, která k nám obvykle přichází náhle a nepředvídatelně. Tato situace může představovat přímé ohrožení života nebo vážně naruší fyzické či psychické zdraví člověka. Vzhledem ke své mimořádnosti a odlišnosti od běžných životních zkušeností trauma zpochybňuje základní jistoty a vnímání smyslu života a světa. Osoba, která čelí psychickému traumatu, ztrácí schopnost ovládat situaci, propadá pocitu bezmoci a často nenachází racionální vysvětlení. V některých případech může v počáteční fázi dojít až k úplnému popření prožitku.

„Traumatizaci vyvolávají vedle jednorázových krátkodobých událostí (např. nehod) i prožitky, které se opakují nebo trvají po delší dobu – například válka nebo zneužívání. V takových případech dochází k adaptaci, jež činí traumatické události myšlenkově a emočně snesitelnější.“⁴

Kulturní trauma vzniká, když si skupina lidí připustí, že prožila mimořádně otřesnou zkušenost. Tato zkušenost se hluboce vryla do jejich společné paměti, nenávratně ovlivnila jejich vnímání a zásadně proměnila jejich identitu i pohled na budoucnost.⁵

1.3 Posttraumatické vyprávění

Jedinec či jedinci znovu vzpomínají na to, co strašného zažili a jak je to poznamenalo. Vypráví nám o jejich traumatickém zážitku.

Vyprávění poskytuje způsob, jak zpracovat **traumatickou zkušenost** a začlenit ji do paměti jako součást osobní historie.⁶

Posttraumatické vyprávění využívá příběhy a vzorce známé v dané kultuře, aby pomohlo vytvořit novou nebo obnovenou představu o světě.

Narace může změnit vnímání traumatické události na příběh hrdinství, který posiluje identitu skupiny a zároveň pomáhá s léčením jejích ran. Sdělení posttraumatických příběhů se vážou k

⁴ Tamtéž s. 93

⁵ Jeffrey C. Alexander: K teorii kulturního traumatu. In KRATOCHVIL, Alexander. *Posttraumatické vyprávění: trauma – literatura – paměť*. Praha, 2023. s. 97.

⁶ Manfred Weinberg: Historický přehled. in KRATOCHVIL, Alexander. *Posttraumatické vyprávění: trauma – literatura – paměť*. Praha, 2023. s. 19.

traumatickým vzpomínkám, především k okolnostem a důsledkům násilných událostí. Tyto události často zanechávají stopy v podobě příznaků, které poukazují na prožité utrpení a ztrátu⁷

V této bakalářské práci se tedy zaměřím na téma vzpomínání na válečné trauma v Jugoslávii, předmětem mé analýzy jsou vybrané texty jugoslávských autorek přeložené do češtiny. Součástí práce je také reflexe těchto textů v českém prostředí.

1.4 Válka v Jugoslávii

Pro detailní zkoumání a porovnání knih o válce v Jugoslávii je nezbytné nejprve uvést základní informace o samotném konfliktu, díky nimž můžeme plně porozumět, jaké faktory formovaly literární díla, která válku zpracovávají.

Obecný přehled

Bývalá Jugoslávie se skládala z těchto dnešních států: Slovinsko, Chorvatsko, Bosna a Hercegovina, Srbsko, Černá Hora, Kosovo a Severní Makedonie.

Válka v Jugoslávii trvala více než deset let, od 25. června 1991 do 13. srpna 2001. Byla výsledkem dlouhodobých napětí mezi různými národy, jako byli Slovinci, Chorvati, bosenská muslimská, kosovská Albánci a Makedonci, kteří se postavili proti dominanci Srbů v politice, kterou si Srbové nárokovali od vzniku Jugoslávie v roce 1918.

Tato srbská nadvláda se stala neudržitelnou v období konce 80. let a začátku 90. let, kdy se ve střední a východní Evropě zhroutily komunistické režimy a země začaly přecházet k demokratickým a tržním systémům.

V tomto historickém okamžiku Slobodan Milošević⁸ využil srbskou národní hrdost a strach k dosažení svých politických cílů, přičemž se rozhodl použít sílu k zajištění srbské dominance⁹.

Válka zásadně proměnila situaci na západním Balkáně. Slovinsko rychle přešlo na cestu prosperity a demokracie, zatímco Chorvatsko a Makedonie, stejně jako ostatní bývalé jugoslávské státy, je následovaly s určitým zpožděním. Slobodan Milošević byl svržen 5. října

⁷ Václav Smyčka — Lucie Antošíková: Paměť v Čechách. In KRATOCHVIL, Alexander. *Posttraumatické vyprávění: trauma – literatura – paměť*. Praha, 2023. s. 46 a 48.

⁸ Slobodan Milošević byl srbský politik, prezident Srbska v letech 1991–1997 a hlava Svazové republiky Jugoslávie v letech 1997–2000.

⁹ Thomas, Nigel a Mikulan, Krunoslav. *Válka v Jugoslávii: Slovinsko a Chorvatsko 1991-95*. Praha, 2009. s. 55.

2000 a následně 5. února 2002 byl odeslán do Haagu, kde čelil obviněním před Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii.¹⁰

V bývalé Jugoslávii žily i četné národnostní menšiny, mezi nimi také Češi a Slováci. Mnozí z nich uprchli do Československa, někteří z nich, i když válka přinesla těžké časy, se rozhodli zůstat v Jugoslávii.

V průběhu válek na Balkáně probíhaly konflikty mezi různými národy a etnickými skupinami. Srbové bojovali proti Chorvatům, bosenským muslimům a Albáncům. Chorvaté se navíc v určité fázi konfliktu dostali do střetu i s bosenskými muslimy. Na jiném místě Balkánu čelili Makedonci útokům ze strany Albánců. Nejvíce obětí však válka **přinesla v Bosně**, kde dosáhla svého nejtragičtějšího rozměru.

Válka ve Slovinsku vypukla ihned po vyhlášení nezávislosti, avšak na rozdíl od ostatních konfliktů na Balkáně trvala pouhých deset dní. Nedosáhla takového rozsahu ani brutality a nebyla provázena masovými etnickými čistkami.

Na rozdíl od Československa se ostatním státům bývalé Jugoslávie nepodařilo vytvořit demokratické alternativy. Konflikty zde nesloužily pouze k dosažení nezávislosti, ale vedly také ke vzniku národních států založených na „etnicky čistých“ územích¹¹

Nejhorší masakry, které tato válka provázela, představovaly až do nedávné doby největší tragédii v Evropě od roku 1945.¹²

¹⁰ Thomas, Nigel a Mikulan, Krunoslav. *Válka v Jugoslávii: Slovinsko a Chorvatsko 1991-95*. Praha, 2009. s. 56.

¹¹ DRAKULIĆ, Slavenka. *Ani mouše by neublížili: váleční zločinci u soudu v Haagu*. Praha, 2006. s. 12.

¹² Tamtéž s. 14.

2 Zkoumání války z ženské perspektivy

V literatuře o válce se často setkáváme s příběhy mužů, kteří bojují na frontě. Paměti žen na válku tento pohled v mnohém proměňuje.¹³ Tyto příběhy nejsou jen o válce samotné, ale jsou také o síle přežití, odolnosti a snaze o obnovu osobní a kolektivní identity po válce. Knihy, které byly napsány ženami, se zaměřují na **pocity**, které byly často opomíjeny v jiných vyprávěních – jako je utrpení civilistů, ztráta blízkých, násilí na ženách a nové role, které ženy během konfliktu přebíraly. V současné době proto přibývají systematictější práce o způsobu svědčení o válce a násilí prostřednictvím žen.

2.1 Analýza vybraných textů

Žánrové rozlišení literárních děl psaných o válce v Jugoslávii nám umožňuje lépe pochopit, jak různé přístupy a styly vyprávění formují naše vnímání tohoto složitého a tragického konfliktu.

Knihy, které se zabývají válkou na Balkáně, pokrývají široké spektrum žánrů, od **historických a reportážních děl, přes osobní memoáry a romány, až po poezii**.

Knihy, které jsem vybrala, rozdělují do jednotlivých žánrů, a podrobněji zkoumám jejich téma a hlavní úhel pohledu. Každý žánr přináší specifický pohled na válku v Jugoslávii a umožňuje nám hlubší pochopení různých aspektů konfliktu, od osobních příběhů až po historické analýzy.

2.1.1 Svetlana Broz – *Dobří lidé v dobách zla*

Kdybychom měli tuto knihu žánrově zařadit, bude se jednat o **paměti (memoáry)**. Lidé autorce příběhu vyprávějí, jaké hrůzy zažili, když byla válka v Jugoslávii.

Sama autorka tyto krátké příběhy sepsala a dala je do jedné knihy. Jde o skutečné příběhy lidí, kteří tuto válku zažili a hlavně ji přežili. Některá jména jsou pravá, jiná smyšlená, podle toho, jak to chtěl člověk, který příběh vypráví.

V knize nejde úplně tak o to vylíčit, jak probíhala válka v Jugoslávii, i když je to také jedno z **témat**. Jde tu hlavně o lidi, kteří pomáhali a i v dobách zla, nemysleli jen na sebe.

¹³ PETÖ, Andrea: *Gendered Wars, Gendered Memories: Feminist Conversations on War, Genocide and Political Violence*. London 2016. s. 5.

V každém svědectví se setkáváme s jiným **vypravěčem** – ať už jde o starého pamětníka, který reflektuje svou minulost s odstupem, nebo dospělého člověka, jenž své vzpomínky prožívá s jinou perspektivou. Každé jejich vyprávění je subjektivní, protože vychází z individuálních prožitků, osobních vzpomínek a specifického vnímání událostí. Přestože se některé motivy a zkušenosti mohou opakovat, každý vypravěč nám nabízí jedinečný pohled na historické události. Tím nejen rekonstruuje minulost, ale zároveň nám umožňuje nahlédnout do svého vnitřního světa – do způsobu, jakým si pamatuje, interpretuje a emocionálně zpracovává to, co zažil.

Vypravěč je často vykreslen jako **svědek událostí**, což dodává vyprávění dokumentární charakter, ale zároveň vnáší otázku důvěryhodnosti. Do jaké míry odpovídá jeho výpověď skutečnosti a nakolik může být ovlivněna subjektivními vzpomínkami, emocemi či časovým odstupem?

Ve vyprávění se objevují dialogy a přímá řeč, ale nejsou podány doslovně. Pamětník je převypráví po svém, skrze své vzpomínky, což znamená, že dialogy a promluvy jsou filtrovány jeho subjektivním pohledem a interpretací. Tímto způsobem se do vyprávění promítají nejen slova postav, ale i vypravěčovy osobní pocity a vnímání.

Jazyk vyprávění hraje klíčovou roli při utváření atmosféry svědectví a ovlivňuje, jak vnímáme jednotlivé příběhy. Styl vyprávění a výrazové prostředky se liší v závislosti na vypravěči – každý z nich volí jazyk odpovídající jeho věku, vzdělání a životním zkušenostem.

V jednotlivých příbězích nenalezneme popis emocí, jednoduše tu chybí. Výrazným rysem je jednoduchost a bezprostřednost projevu, které zdůrazňují autenticitu vyprávění. Pamětníci často používají hovorový styl, krátké věty a v některých případech neformální výrazy, čímž dodávají příběhům osobitost. V těchto příbězích nalezneme zprávu o tom, že i v nejhorších časech lze najít naději, odvahu i morální sílu postavit se proti nespravedlnosti a krutosti.

Autorka v knize zpracovává své vlastní prožité trauma z války a prostřednictvím příběhů ostatních, se snaží přiblížit čtenářům bolestné zkušenosti, které válka přinesla.

2.1.2 Slavenka Drakulić – *Ani mouše by neublížili*

Tato kniha spadá pod **literaturu faktu**, je to kniha, která nám vyprávěním autorky dokumentuje průběh soudního řízení a nejen to, ale také svědectví, důkazy. Kniha nám osvětluje válku v Jugoslávii a ukazuje nám, jakých zvrstev jsou lidé schopní. Není to jen nějaký hollywoodský film nebo jiná fikce, ale **skutečnost**.

Téma knihy se zaměřuje na to, co vedlo lidi k tomu, že spáchali válečné zločiny. Slavenka Drakulić zkoumá vztahy mezi oběťmi, pachateli a svědky, kteří byli součástí konfliktu. Ukazuje, jak se lidé, kteří by za normálních podmínek byli považováni za „dobré“, zapojili do násilí, a jaké okolnosti, jako jsou psychické, sociální a politické faktory, ovlivnily jejich rozhodování.

Knihy je rozdělena do kapitol, z nichž každá má svůj název odkazující na její obsah – může vystihovat hlavní téma nebo například způsob, jakým byli váleční zločinci označováni. Každá kapitola začíná stručným úvodem, který představuje danou osobu, její obvinění a výsledek soudního procesu. Tato část je zvýrazněna kurzivou. Text v kapitolách je členěn do odstavců a místy obsahuje pasáže, které připomínají přehrání určité scény, například soudní výpovědi či rekonstrukce důkazů. Tyto části jsou zapsány ve formě dialogů, podobně jako divadelní scénář.

Jazyk knihy je srozumitelný a čtivý, přesto však velmi působivý. Autorka využívá spisovný, ale neformální styl, který čtenáři umožňuje snadno se do textu ponořit. Věty jsou spíše kratší a úderné, což dodává textu dynamiku a zdůrazňuje tíživost tématu. Místy se však objevují i delší úvahové pasáže, v nichž autorka reflektuje své myšlenky a pocity. Důležitou součástí knihy jsou dialogy, zejména při rekonstrukcích soudních výpovědí a výsledků, které jsou často zapsány jako dramatický scénář. Tento prvek dodává textu autentičnost a umožňuje čtenáři lépe pochopit psychologii postav. Celkově je jazyk knihy emotivní a přímý, což podtrhuje tíhu tématu válečných zločinů a otázku viny obyčejných lidí zapletených do války.

Vypravěčem je samotná autorka, která do příběhu vkládá své myšlenky, pocity a osobní zkušenosti. Text je psán ich-formou, čtivě a poutavě. Autorka nepopisuje pouze události, ale zároveň je zasazuje do kontextu svých vlastních zkušeností a porovnává je s nimi. Pokud bychom měli vypravěče zařadit, nejbližší by odpovídal tzv. **objektivnímu vypravěči** – zaznamenává dění z vnější perspektivy, nezná myšlenky postav ani jejich vnitřní svět.

Knihy vybízí čtenáře k zamyšlení nad lidskou morálkou, schopností zla a tím, jak snadno se hranice mezi „normálním“ člověkem a pachatelem válečných zločinů může rozmazat.

Autorka se ve své knize silně zaměřuje na kolektivní trauma. Sama válku prožila a nedokáže pochopit, jak k něčemu takovému vůbec mohlo dojít. Válka sama o sobě vyvolává v lidech hluboké trauma, které se projevuje strachem, bezmocí a smutkem.

2.1.3 Dubravka Ugrešić – *Kultura lži*

Knihu můžeme žánrově zařadit mezi **eseje**. Ugrešić odvážně a srozumitelně přemýšlí o podstatě a různých podobách chorvatského nacionalismu. Píše o tom, jak silný vliv ideologie zasahuje do veřejného i soukromého života, do literatury a také do jejího vlastního osudu jako člověka, který žije v cizině a hledá svou identitu.

Eseje Dubravky Ugrešić se věnují široké škále témat, které spojují zájem o člověka a jeho místo ve světě poznamenaném ideologií a konflikty. Zvláštní pozornost věnuje tomu, jak ideologie formuje osobní vztahy a individualitu. Autorka také analyzuje, jak **společnost nakládá s kulturní pamětí, zapomínáním a manipulací veřejného mínění**, a věnuje se i otázce postavení žen během významných společenských proměn.

Autorka reflektuje trauma, jako něco kulturního, je to pro ni celospolečenský problém, který je potřeba řešit.

2.1.4 Ivana Bodrožić – *Hotel Zagorje*

Tato kniha je **román**. Velký důraz klade na hlavní hrdinku a její prožívání války.

Tématem je život v době války a jeho vliv na dospívání a rodinné vztahy. Román se zabývá **ztrátou domova** a pocitu bezpečí, nejistotou a čekáním na zprávy o blízkých, kteří zůstali v okupovaných oblastech. Dalším klíčovým tématem je **formování identity mladé dívky**, která se v prostředí plném **chaosu a traumat** snaží pochopit svůj svět, své tělo, pocity zamilovanosti a bezmoc, jež jí válka přináší.

Historický kontext války v bývalé Jugoslávii zároveň slouží jako pozadí pro zamyšlení nad lidskostí, ztrátou a schopností vyrovnat se s tragédiemi.

V knize je patrné, že se postava setkává s traumatem v podobě ztráty rodiny a domova. Snaží se s ním vyrovnat po svém. Hlavně, když začne dospívat a uvědomovat si vážnost války.

2.1.5 Sara Nović – *Dcera války*

Dcera války je **válečný román**, který obsahuje prvky literární fikce inspirované historickými událostmi. V příběhu se prolíná osobní rovina s širším kontextem války a jejích důsledků.

Zabývá se tím jak moc nám podvědomí zkresluje, to co jsme zažili. Paměť nám může vzpomínky měnit, hlavně kvůli tomu, abychom už dále netrpěli.

Tématem této knihy je dopad války na život jednotlivce, zvláště na dětství a dospívání, a následné vyrovnávání se s traumatem v dospělosti. Román zkoumá, jak válka formuje lidskou psychiku, vztah k vlastní minulosti a otázku identity. Důležitými motivy jsou také potlačené vzpomínky, jejich vliv na přítomnost a hledání pravdy. Skrze návrat do rodné země se hrdinka snaží čelit své minulosti a pochopit, jak zkušenosti z války ovlivnily její osobní a morální hodnoty.

Kompozice knihy je skutečně zajímavá a originální. Autorka použila nelineární vyprávění, což umožňuje čtenářům lépe pochopit celek postavy a jejího vývoje v průběhu času. Kniha je rozdělena do čtyř částí, přičemž každá z nich má svůj vlastní název, který odráží její téma a dějovou linii. Tento způsob dělení dává příběhu jasnou strukturu, zároveň nám však umožňuje vidět, jak se minulost prolíná s přítomností a jak události z různých časových období formují hlavní hrdinku. **První část** nás zavádí na začátek války v Záhřebu, kde se ocitáme spolu s hlavní hrdinkou v momentě, kdy válka začíná zasahovat její každodenní život. **Druhá část** nás posouvá o deset let dopředu, kdy hlavní hrdinka vzpomíná na svůj příjezd do Ameriky. V této části se zaměřujeme na její zkušenosti s migrací a adaptací na nový svět, kde se pokouší začít nový život. Později se rozhodne, že se vrátí do své země. **Třetí část** nás vrací zpět o deset let, kdy hrdinka opět líčí svou minulost a zpětně si vybavuje události, které prožila v dětství. **Čtvrtá část** se vrací zpátky do přítomnosti, přičemž se hlavní hrdinka stále nachází v Chorvatsku. Pomalu se smiřuje s tím, co se stalo, s tím, co udělala, a s tím, co jí válka vzala. Tato část ukazuje její snahu vyrovnat se s minulostí a najít si nové místo ve světě, které je stále bolestně spojené s jejími vzpomínkami.

Jazyk knihy je jednoduchý a přímočarý. Ačkoliv je většina textu napsána v češtině, autorka využívá i chorvatská slova, což dodává příběhu autentičnost a jazykovou rozmanitost. Tyto výrazy se objevují především v pasážích, kdy se postava nachází v Chorvatsku, čímž se ještě více podtrhuje kulturní a jazykový kontext příběhu. Přímá řeč je v knize hojně zastoupena, což vytváří živý a dynamický dojem, jako by čtenář byl přímým svědkem událostí. Tento styl vyprávění umocňuje intenzitu emocí a prožitků postav a činí čtení pohlcující.

Vypravěčem knihy je hlavní postava, Ana, která vypráví svůj příběh v **první osobě**. Tato forma vyprávění nám umožňuje hlubší ponoření do jejích myšlenek, pocitů a vnitřních konfliktů. Ana sdílí nejen své vnější zážitky, ale i vnitřní svět, což dodává příběhu intenzitu a autentičnost. Její

perspektiva poskytuje osobní pohled na dramatické události, které prožívá, a zároveň umožňuje čtenářům lépe pochopit její traumata, ztráty a postupné vyrovnávání se s minulostí.

Dcera války je příběhem o přežití, ztrátě a procesu uzdravování. Je to kniha, která nás nutí zamyslet se nad tím, co válka dělá s lidskou psychikou, jak se vyrovnáváme s minulostí a jaké jsou možnosti hledání nové identity v těžkých časech.

V této knize se postava snaží vyrovnat s traumatem v podobě vzpomínání a vyprávění. Vrací se do minulosti,

2.1.6 Vesna Evans – *Sametový domov*

Sametový domov je **román o exilu a integraci**, který kombinuje historickou fikci s osobními příběhy. Příběh vypráví o válečných zkušenostech, životě v cizí zemi a psychologickém vyrovnávání se s traumaty. Tato kniha jako jediná se prolíná i s naší zemí, protože hlavní hrdinka s rodiči prchne do **České republiky**. Tento román je napsán na základě skutečných událostí, ale ne vše, co je v knize napsáno se skutečně stalo.

Téma románu se zaměřuje na vyrovnávání se s válkou a exilem. Hrdinka, která uprchla s rodinou, prožívá složitý proces adaptace v nové zemi, kde se učí nové jazykové a kulturní normy, zatímco stále čelí pocitům viny za ztrátu domova a odloučení od rodiny. Důležitým tématem je také obnova a hledání nového domova pro rodinu, která se musí vyrovnat s osobními ztrátami, a zároveň s výzvami spojenými se začleněním do nové společnosti. Příběh se zabývá i emocionálními a psychologickými následky války a identitou v kontextu migrace.

Kompozice knihy je na začátku převážně chronologická, ale ke konci se objevuje jemná retrospektiva, vyprávěná z pohledu matky. Dílo je rozděleno do kapitol, přičemž každá z nich má název, který odráží hlavní dějovou linku dané části. Příběh je strukturován, nejen v tradičním vyprávěním, ale také v podobě deníkových zápisků a dopisů, což dodává textu intimní a osobní rozměr. Tato kombinace vyprávěcích technik obohacuje příběh o různorodé pohledy a umožňuje nám nahlédnout do vnitřního světa postav.

Jazyk v této knize se výrazně mění v závislosti na tom, kdo příběh vypráví. Když je příběh vyprávěn z pohledu Maji, na začátku je to jednoduché, dětské a nevinné vyprávění, které postupně zraje a vyspívá jak Maja roste a prochází životními zkušenostmi. S jejím věkem se mění i jazyk, který se stává složitějším a vyjadřuje její vnitřní konflikty a rozvoj osobnosti. Když příběh vypráví nezaujatý vypravěč, jazyk se stává spisovným a objektivním, což

poskytuje širší pohled na dění. V díle se hojně objevuje přímá řeč, jež dává vyprávění větší dynamiku a autenticitu, a také umožňuje čtenáři nahlédnout do emocí a myšlenek postav.

Většina knihy je vyprávěna v er-formě, a to znamená, že **vypravěč** sleduje dění z vnější perspektivy a poskytuje nám širší pohled na situace a postavy. Vedle tohoto er-formového vyprávění se objevuje i ich-forma, ve které Maja, hlavní postava, píše deníky a zápisky. Tato forma vyprávění nám dává možnost hlubšího nahlédnutí do jejích emocí, myšlenek a osobního vnímání světa kolem sebe. Dalšími vypravěči jsou její bratr a matka, a tím přinášejí nový pohled na situace a události, které ovlivnily jejich životy. Každý vypravěč má svůj vlastní způsob vnímání a vyjadřování, díky čemuž obohacuje text a poskytuje nám možnost porovnat různé pohledy.

Celková myšlenka knihy se soustředí na to, jak těžké je opustit svůj domov, začít nový život a vyrovnat se s minulostí, která stále ovlivňuje přítomnost. Příběh se zaměřuje na adaptaci na nové prostředí a zároveň se věnuje vztahům v rodině a mezi jednotlivci, a to činí tento příběh lidským a autentickým.

Autorka přistupuje k tématu velmi osobně, zdůrazňuje pocity hlavní postavy, ta se nedokáže ztotožnit s novou zemí, do níž s rodiči uprchla, a touží po návratu domů. Hlavní postava zároveň prožívá strach o svou babičku, kterou musela zanechat v okupovaném území. Tento přístup nám umožňuje nahlédnout do psychiky, porozumět emocím, myšlenkám a způsobům, jakými se vyrovnává s těmito obtížnými situacemi.

2.1.7 *Vzkázání ze dna noci (antologie)*

Tato kniha obsahuje ukázky bosenské literatury, v kontextu války, obklíčení a exilu.

Téma je různorodé, ale nejvíce se věnuje vlivu války a exilu na literární tvorbu. Důraz je kladen na jazyk a formu poezie (nejenom), která se stala nástrojem pro vyjádření bolesti, naděje, vzpomínek a hledání identity v těžkých časech. Soustředí se na literární výraz v extrémních podmínkách a na roli literatury v procesu vyrovnávání se s konfliktem, ztrátami a exilovým životem.

V těchto knihách nacházíme silné příběhy o přežití, odolnosti a procesu obnovení lidské důstojnosti i v nejtemnějších časech. Ať už se jedná o hrdinky, které se snaží udržet svou identitu nebo o ty které bojují o nový začátek.

Autorky prostřednictvím psaní vyjadřují své vnitřní pocity a snaží se ulevit od traumatu spojeného s válkou. Chtějí dát najevo své prožitky ztráty, bezmoci, ale také odhodlání čelit minulosti a najít cestu k uzdravení.

3 Válka očima žen: literární přístupy k ženské zkušenosti

Beletrie reflektující tuto dobu, často dává hlas ženským postavám, které nejenže přežily, ale také svědčily o brutalitách a traumatech této války. Tyto literární příběhy slouží jako důležité svědectví o válečném násilí, zejména o znásilňování jako válečné zbraně. Poskytují hluboký pohled na psychologické a sociální důsledky konfliktu.

Skrze ženské pohledy se můžeme seznámit s každodenním bojem o přežití, ztrátou, smutkem, ale i neuvěřitelnou odolností a schopností obnovit svůj život po válce.

Tato kapitola se zaměřuje na analýzu těchto příběhů a svědectví, zkoumá, jak beletrie přispívá k pochopení ženské zkušenosti během jugoslávské války, a poukazuje na význam těchto děl v kontextu historické paměti a kolektivního uzdravení.

Podívejme se na to, jak se dá zkoumat literatura žen, které píšou o válce.

Válku z ženské perspektivy můžeme zkoumat z mnoha pohledů, zaměřím se na ty nejdůležitější.

Válečné trauma

Píše se o válečném traumatu a jeho dlouhodobých důsledcích na duševní zdraví žen. Ženy, které válku přežijí, čelí nejen fyzickým, ale i psychickým traumatům. Tato literatura nám může ukázat, jak se ženy vyrovnávají s válkou a jak se znovu snaží najít smysl pro co žít.

Válka jako ztráta domova, rodiny nebo vlastní identity

Ženy bývají v příbězích vykreslovány jako matky, manželky, pečovatelky, jejichž životy se mění ze dne na den, když vypukne válka. Téma ztráty dítěte, manžela nebo bezpečí je častým motivem knih ženských autorek a ukazuje nám, jaká traumata mohou zažívat.

Násilí během války

Během vyprávění se ženy zaměřují i na téma násilí. Tato perspektiva nám ukazuje, jak se může změnit celý život a jak těžké je potom se vyrovnat s následky, které na ženách byly zanechány.

Role žen během války

Ženy mohou být ve válce jak **uprchlice**, tak i **pečovatelky** a následně i některé **aktivní účastnice** odporu nebo **svědkyně**. V některých příbězích jsou ženy zobrazeny jako hrdinky. Mohou se stát pomocnou rukou pro jiné etnické skupiny, zachraňovat své blízké před hladem a vykonávat řadu dalších důležitých činů.

3.1 Svetlana Broz – *Dobří lidé v dobách zla*

Sbírka příběhů z jugoslávské války, které se zaměřují na lidskost a statečnost v době konfliktu. Kniha také obsahuje svědectví mužů, ale těmi se zabývat nebudeme. Tato kniha obsahuje všechny prvky zkoumání na které se chci zaměřit, a tak se pustíme do její analýzy. Toto dílo v nás může vzbudit spoustu pocitů.

3.1.1 Válečné trauma

Ukázka: „*Je jí teď devatenáct let a nesmí se dovědět, že každou noc mě rozdírá synův nářek: – Mami, pomoz mi! Prosím tě, mami, nedej mě!*“¹⁴

Příběhy, které ženy zažily a mluví o nich, jsou plné bolestivých vzpomínek, ztrát a šokujících událostí, které se neustále vracejí v jejich myslích. Tyto příběhy jsou často svědectvím nejen o fyzických hrůzách války, ale především o psychických traumatech, **kteřá se s nimi nesou po mnoho let.**

3.1.2 Válka jako ztráta domova a rodiny

Ztráta domova

Ukázka: „*V jednu hodinu po půlnoci jsme museli opustit náš dům. Měli jsme štěstí, že se nám v poslední chvíli podařilo utéct.*“¹⁵

Mnoho příběhů popisuje, jak válka donutila ženy opustit své domovy, které se staly válečnými zónami, nebo byly úplně zničeny. Domov, který byl místem bezpečí a stability, se proměnil v prostor nejistoty a strachu.

¹⁴ BROZ, Svetlana. *Dobří lidé v dobách zla*. První. Praha, 2001. s. 82.

¹⁵ Tamtéž s. 160.

Ztráta rodiny

Ukázka: „(...) *starší syn byl na vojně (...), mladšímu bylo patnáct let a chodil do střední školy. Ze dne na den se situace v Novské stávala nejistou, a tak jsem poslala mladšího syna v době letních prázdnin ke své sestře do Zenice.*“¹⁶

Příběhy vyprávěné v knize často zahrnují ztrátu blízkých, ať už smrtí, odloučením, nebo dokonce dobrovolným opuštěním, které bylo činěno s cílem ochránit jednotlivce.

Jako další se zaměříme na to, jaké **role** hrály **ženy během války** a jak jsou v knize zobrazeny.

3.1.3 Násilí během války

Ukázka: „*Naříkala jsem pod silnými ranami. Ostříhali mě dohola a přes celou hlavu mi nožem vyřízli kříž. Následujících pět dní mě každodenně tloukli a mučili. Když se mi podařilo dostat se do domu švagrové, uviděla jsem, co dělali dole u řeky Driny: podřezávali lidi, vypichovali jim oči, ženám odsekávali prsty, když jim nemohli sundat prsteny.*“¹⁷

V knize jsou v hojně míře přítomny příběhy násilí, přičemž se soustředí především na násilí ze strany vojáků, kteří neprojevují žádné slitování vůči nikomu a ničemu. Ženy ve svých vzpomínkách popisují děsivé obrazy – krvavé zdi, znásilnění, mrtvoly, které leží všude kolem. Tato děsivá realita války se odráží v jejich vyprávěních, která detailně zachycují hrůzy, které zažily.

3.1.4 Role žen během války

V knize se objevují ženy jako pečovatelky, svědkyně, účastnice odporu a spousta dalších.

Ženy jako pečovatelky i svědkyně

Ukázka: „*Byly to čtyři hrozné roky hladu, kdy jsem bojovala o to, aby přežil i můj bratr, který nemůže chodit a bydlel sám na Mariině Dvoru. Starší dcera byla taky velice nemocná, takže jsem se snažila zajistit jídlo i pro ni a pro zetě.*“¹⁸

¹⁶ Tamtéž s. 21.

¹⁷ Tamtéž s. 75.

¹⁸ Tamtéž s. 42.

V jednom z příběhů se vypravěčka věnuje ochraně a pečuje o svou rodinu, snaží se udržet pocit bezpečí a normalnosti v době chaosu. Tato role **pečovatelky** zdůrazňuje tradiční ženské hodnoty, avšak v kontextu války nabývá nového významu jako akt **statečnosti a odolnosti**.

Ukázka: „*Když u mě dělali prohlídku, Ismet ležel v obýváku, mezi postelí a zdí, zamotan do pokrývky, takže ho nenašli.*“¹⁹

V dalším příběhu žena projevuje výjimečnou lidskost tím, že se stará o úplně cizího člověka, který potřebuje pomoc. Tento příběh ukazuje, jak se v extrémních situacích války často stírají hranice mezi známými a neznámými a jak se solidarita stává klíčovou hodnotou přežití.

Ukázka: „*Tohle je pohostinný dům. Nějaká káva se najde – řekla jsem, vstala a uvařila jim kávu.*“²⁰

Jiný příběh popisuje ženu, která se starala o vojáky, kteří s ní sdíleli dům. Navzdory tomu, že byli na opačné straně konfliktu, žena vykonávala svou pečovatelskou roli s nezištností, čímž ukazuje, že lidskost může překonat válečné linie.

Tyto příběhy odhalují různé dimenze ženské péče během války – od rodinné péče až po pomoc neznámým a vojákům. Zároveň zdůrazňují, že péče nebyla jen o fyzické pomoci, ale i o vytváření prostředí, které podporovalo **lidskost a soucit v době**, kdy tyto hodnoty byly pod největším tlakem.

Ženy jako účastnice odporu

Ukázka: „*Jenom jděte, o mě nemějte strach. Byla jsem partyzánska a ilegální bojovnice a všechny znám. Nikoho se nebojím.*“²¹

Tyto příběhy nám ukazují, že spousta žen nesouhlasilo s válkou a na protest například zůstávaly ve svých domech i **za cenu rizika ztráty života a zdraví**.

¹⁹ Tamtéž s. 71.

²⁰ Tamtéž s. 40.

²¹ Tamtéž s. 70.

Analýza příběhů žen v knize ukazuje, jak válka hluboce a trvale mění nejen fyzický svět, ale i duševní a emocionální krajinu těch, kteří ji zažívají. Válečné trauma, ztráta domova a identity, a zejména násilí, kterým ženy v příbězích procházejí, jsou klíčovými tématy, která nepochybně utvářejí jejich životy a zkušenosti.

Každá z těchto žen, i když trpí následky války a násilí, má svůj vlastní příběh, který je zároveň svědectvím o lidském utrpení, ale i naději. Válka zanechává v jejich životech nevymazatelné stopy, ale i v těchto těžkých chvílích nacházejí sílu v odhodlání přežít, vyprávět své příběhy a udržet vzpomínky na ztráty, které válka přinesla.

3.2 Slavenka Drakulić – *Ani mouše by neublížili*

Autorka nám nabízí jedinečný pohled na zločince – ne jako na pouhé pachatele hrůzných činů, ale jako na lidi, kteří měli svou minulost, životy a místo ve společnosti. Drakulić se nesoustředí jen na jejich skutky, ale i na to, jací byli dříve. Byli obyčejnými lidmi, sousedy, přáteli, kolegy. Co se tedy změnilo? Jaké události či vnitřní pohnutky je dovedly až na samou hranici lidskosti?

Je možné, že bychom se v určitých podmínkách mohli stát stejnými monstry? Je v nás všech skrytý potenciál k násilí, který čeká jen na spouštěcí mechanismus? Nebo je krutost výsadou jen některých jedinců? Kniha otevírá tyto palčivé otázky a nutí nás přemýšlet nad povahou zla a jeho původem.

Nejde jen o vyprávění příběhů, ale také o zkoumání hlubších souvislostí. Co vede člověka k překročení morálních hranic? Jsou to vnější okolnosti, osobní traumata, nebo něco mnohem složitějšího? Pojďme se nyní ponořit do podrobnější analýzy tohoto fascinujícího díla.

3.2.1 Válka jako ztráta vlastní identity

Válka má moc nejen zničit tělo, ale i duši, a přetváří jednotlivce na někoho, a ten už nebude tím, kým byl předtím.

Ukázka: „... jak je možné, že člověk, který vyrostl bez etnických předsudků, voják z povolání, vychovávaný Jugoslávskou lidovou armádou v duchu bratrství a jednoty, skončil před soudem, obžalován z genocidy svých muslimských sousedů?“²²

Tato ukázka vyjadřuje hlubokou krizi identity, kterou válka způsobila nejen u jednotlivců, ale i u celé společnosti. Tento dramatický posun v identitě ukazuje, jak může válka nejen změnit životy, ale i rozbít hluboce zakořeněné hodnoty a normy, které tvoří základ pro lidskou morálku a etiku.

3.2.2 Násilí během války

Knihla přináší i svědectví těch, kteří utrpěli následky válečného násilí. Ukazuje, že brutalita nebyla výjimkou, ale běžnou součástí válečné reality. Nyní se zaměříme na jednu z ukázek, v níž autorka zachycuje výpověď matky – svědkyně, která u soudu popisuje hrůzy, jichž byla svědkem.

Ukázka: „...když na ni přišla řada, nedokázala promluvit. Seděla a dívala se na Kovače, muže, který znásilnil její dceru, uvěznil ji a nakonec prodal za asi dvě stě marek černoorskému vojákovi.“²³

Tento obraz násilí ukazuje, jak válka nejen ničí domovy, ale také lidské důstojnosti, jak se žena stává bezmocnou obětí v systému, kde její lidskost je zcela znehodnocena.

3.2.3 Role žen během války

V této knize je věnována zvláštní kapitola manželce Slobodana Miloševiče, Mirjaně Miře Markovićové. Tato žena měla významný vliv na svého manžela a její rozhodnutí formovaly nejen jeho politiku, ale i osudy mnoha lidí. Díky své nezměrné moci a vlivu se stala jednou z nejobávanějších a nejkontroverznějších postav Srbska. Její role ve státní politice a blízkost k Miloševičovi jí umožnily zasahovat do klíčových rozhodnutí, což jí zajistilo místo v historii jako ženy, jejíž vliv byl děsivý.

²² DRAKULIČ, Slavenka. *Ani mouše by neublížili: váleční zločinci u soudu v Haagu*. Praha, 2006. s. 87.

²³ Tamtéž s. 52.

Ukázka: „*Na konci interview zkusila Mira na Sebastiana ještě jednu metodu, tu, kterou používá na svého manžela: ženskou bezmocnost.*“²⁴

Toto nám ukazuje, jak některé ženy ve válce mohou využívat svou roli v patriarchální společnosti k manipulaci s muži a k získání moci. Mira, která vypadá, že je bezmocná, je ve skutečnosti schopna vyvolat situace, které mohou vést k zvěrstvům, což ukazuje složitost ženských rolí v krizových obdobích.

V knize se objevují i další prvky, které přispívají k její komplexnosti a hloubce. I když je však těžké postihnout všechny stránky tohoto díla, pro základní představu o knize, která je napsána ženou, ale zaměřuje se na zločince, svědky a oběti válečného násilí, tohle může stačit.

Autorka nás vede do temného světa, kde se ukazuje, jak válka dokáže proměnit nejen jednotlivce, ale i celou společnost. Příběhy, které vypráví, a otázky, které klade, nás nutí zamyslet se nad tím, co všechno může člověka vést k hrůzným činům, a jak snadno se může ztratit vlastní identita a morálka.

3.3 Dubravka Ugrešić – *Kultura lži*

Ugrešić skrze eseje odhaluje, jak se utváří kolektivní paměť a jakým způsobem jsou některé hlasy – především ženské – umlčovány nebo vytlačovány. Autorka reflektuje válku nejen jako politický konflikt, ale i jako kulturní a sociální fenomén, který zasahuje do každodenního života.

Ve vztahu k ženské perspektivě na válku se v *Kultuře lži* objevuje několik důležitých témat:

3.3.1 Válečné trauma

Autorka v knize ukazuje, jak válka ovlivňuje nejen životy lidí, ale i samotný jazyk a způsob, jakým se o ní mluví. Popisuje, jak se traumatické zážitky často zjednodušují, překrucují nebo přizpůsobují tomu, co se hodí do oficiálních verzí událostí. Kritizuje média, které válku

²⁴ Tamtéž s. 139.

zobrazují tak, aby vyhovovala určitému příběhu – často černobílému rozdělení na „dobré“ a „zlé“.

Ugrešić zdůrazňuje, že individuální traumata jsou často ignorována.

Ukázka: „*A tak se někdy třesu pod pokrývkou, kvílím ve tmě své balkánské blues, vyháním balkánskou horečku, horečku z Balkánu, tóny zaháním tíseň, tíseň z tónů, rytmem vyháním strach, strach z rytmu.*“²⁵

Tato ukázka silně zachycuje vnitřní neklid, který v lidech zanechává válka. Ugrešić zde popisuje neustálý stav úzkosti, kdy i po skončení války člověk nemůže uniknout jejím důsledkům. Třesení, kvílení a opakování slov v rytmu připomíná jakousi zoufalou snahu dostat strach ze svého těla – ale trauma je příliš hluboko zakořeněné na to, aby ho bylo možné snadno setřást.

3.3.2 Válka jako ztráta domova, rodiny nebo vlastní identity

Jedním z hlavních motivů je život v exilu: Sama Ugrešić byla donucena kvůli svým postojům odejít z Chorvatska. V knize rozvíjí toto téma, nejen na osobní úrovni, ale také v širším kontextu kulturního vymazání a rekonstrukce paměti.

V jejích esejích se objevuje téma kulturního exilu, nejen fyzického, ale i mentálního. Vyhnanství podle ní není jen zeměpisnou změnou, ale především ztrátou jistoty, že někam patří.

Ugrešić tento pocit vykořenění reflektuje na osobní úrovni. Zachycuje jej v jedné i ve více ze svých esejů.

Ukázka: „*Před několika lety mi zkonfiskovali vlast a spolu s ní i pas. Náhradou mi dali vlast novou, menší a nepohodlnější. (...) Pas ze mne neudělal Charvátku. Naopak, dnes jsem jí mnohem méně než dříve. Snad i proto, že dřív mě nikdo nenutil jí být.*“²⁶

Tato pasáž nám ukazuje, jak válečné konflikty a národní ideologie ovlivňují osobní identitu. Ugrešić zde odkazuje na rozpad Jugoslávie, kdy se lidé ze dne na den ocitli v nových státech, pod novými vlajkami, často proti své vůli.

Nové hranice neznamenal jen fyzické rozdělení, ale také nátlak, aby se lidé identifikovali s novými národy.

²⁵ UGREŠIĆ, Dubravka. *Kultura lži: antipolitické eseje*. První. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 148.

²⁶ Tamtéž. s. 300.

3.3.3 Násilí během války

Jedním z nejzávažnějších témat, které se v *Kultuře lži* objevuje, je téma násilí a jeho přehlížení. Ugrešić ukazuje, jak se válečné zločiny (včetně systematického sexuálního násilí na ženách) buď popírají, nebo znevažují. Autorka tímto způsobem odhaluje pokrytectví společnosti, která chce válku oslavovat jako ohromný čin, ale nechce slyšet o tom, jaké důsledky měla pro ženy.

Ukázka: *Ženy ztratily ve válce domov, děti, muže. Ženy byly ve válce znásilňovány. Nejprve jedněmi muži, pak často i svými vlastními...* “²⁷

Tato ukázka nám přináší šokující a bolestivý obraz násilí, které ženy za války zažívají. Nejde jen o fyzické násilí, ale o hluboké psychické a emocionální ztráty. Ztráta domova, dětí a mužů není pouze ztrátou materiální, ale i ztrátou identity a smyslu života.

3.3.4 Role žen během války

Ugrešić reflektuje i postavení žen ve společnosti během války a po ní. Poukazuje na to, jak jsou ženy často omezovány na role pečovatelek nebo obětí, **přestože mnohé z nich aktivně bojovaly, organizovaly pomoc nebo se podílely na kulturním odporu**. Autorka ukazuje, že i v době války existuje boj o to, kdo má právo vyprávět příběh – a ženy jsou v tomto ohledu často odsouvány na vedlejší kolej. V některých částech *Kultury lži* Ugrešić ironizuje politické ideje, které vykreslovaly ženy jako „matky národa“, jejichž hlavním úkolem bylo podporovat bojovníky a přinášet oběti pro vlast.

Ukázka: *„Žena v tomto mužském imagináriu má stabilní status – nižší bytosti“*²⁸

*„Polovina populace, ženy, budou nadále mlčenlivé stíny, mumie-průvodkyně, masky mužské zodpovědnosti, rodičky, banky na praní špinavých peněz, ...“*²⁹

Tato ukázka nám ukazuje, jak ženy ve válečných příbězích zůstávají ve stínu mužských rozhodnutí a zájmů.

Mnohé ženy zůstávají ve stereotypních rolích matek, pečovatelek a obětí, což podtrhuje jejich status „nižších bytostí“. Ugrešić tímto způsobem ukazuje, jak i v těžkých dobách války jsou

²⁷ Tamtéž s. 140.

²⁸ Tamtéž s. 132.

²⁹ Tamtéž s. 144.

ženy stále součástí systému, který je vytlačuje a neumožňuje jim stát se aktivními účastnicemi vlastní historie.

Knihy Dubravky Ugrešić nám ukazují, že život v exilu, pro ty, kteří ztratili domov, není o nic lehčí. Snaží se nás naučit, že i když lidé musejí odejít ze země, zůstávají s ní vnitřně spojeni skrze vzpomínky. Exil není jen geografická změna, ale hluboká proměna, která přináší ztrátu nejen domova, ale i pocitu patření k určitému místu a národu. Ugrešić nás vede k pochopení, že migrace má dalekosáhlé psychické důsledky, které nelze jednoduše překonat.

3.4 Ivana Bodrožić – *Hotel Zagorje*

Tato beletrie zachycuje pohled dítěte, které zprvu vnímá svět s dětskou naivitou a plně nechápe dění kolem sebe. Jak postava postupně dospívá, začíná si uvědomovat krutou realitu války, která jí pravděpodobně vzala otce. S přechodem do dospívání se její pohled mění – válečné nebezpečí už není jen vzdálenou hrozbou, ale něčím, co hluboce ovlivňuje její život a formuje její vnímání světa.

Ústředním motivem, který se táhne celou knihou, je bolestná ztráta domova a milovaných osob.

3.4.1 Válečné trauma

Trauma je v knize zobrazeno spíše okrajově, ale o to intenzivněji. Hlavní hrdinka, která je nyní starší, má sen o svém nezvěstném otci, což v ní vyvolá vzpomínky na něj a strach o jeho osud. Už není tak bezstarostná, jak byla v průběhu celého příběhu. **Kdesi hluboko v ní je zakořeněno trauma z války**, které se začíná projevovat v její mysli, i když si to možná plně neuvědomuje.

Ukázka: „*Zvedl hlavu z bláta a uviděl kolegu z práce. Jeho ženu vezl po půlnoci k porodu, a on teď stojí vedle důstojníka a dělá, že ho nezná. Pak dostane pažbou po hlavě a slyší: „Lehnout hajzle ustašovskej³⁰“ Leží dlouho. Na studené zemi je zima, ale oni to necítí, cítí adrenalin, teď už také trochu strach.*“³¹

³⁰ Chorvatský povstalec.

³¹ BODROŽIĆ, Ivana. *Hotel Zagorje*. První. Praha: Paseka, 2012. s. 160.

Tato pasáž ukazuje, jak hlavní hrdinka poprvé ve snu čelí své nejistotě ohledně osudu svého otce. Když se objeví v její mysli obraz otce, který je vystaven násilí a ponižování, začíná si plně uvědomovat, jak bez něj zůstává zranitelná a osamocená. Válka ji připravila o jistoty, které měla, a ztráta otce je pro ni stále nevyřešeným traumatem. Tento sen je pro ni momentem, kdy si uvědomuje, jak hluboce ji jeho nepřítomnost zasáhla – nejen prakticky, ale i emocionálně. Neví, co se s ním stalo, a strach, který z toho pociťuje, je novým prožitkem, který ji začíná formovat.

3.4.2 Válka jako ztráta domova a rodiny

Hlavní hrdinka odjíždí z Vukovaru se svým starším bratrem k moři, tentokrát bez rodičů. Právě tím začíná její cesta nevratné ztráty domova, protože návrat do Vukovaru, už pro ni nikdy nebude možný.

Ukázka: *„Na nádraží je spousta dětí, nastupujeme do čtyř autobusů. Rodiče mávají a mávají, my máváme taky, naše už nevidím, ale mávám těm druhým, které neznám, a oni mně.“³²*

Tato ukázka naznačuje, že děti už se do svého původního domova nevrátí, protože je rodiče posílají do bezpečí, aniž by sami věděli, co je čeká. Později se rodina o které kniha vypráví, (i s maminkou, která za nimi přijela, ale otec ne), přesouvá z místa na místo, ale žádné z nich se pro ně nestane skutečným domovem. Chybí jim nejen vlastní byt a stabilní zázemí, ale i pocit jistoty a sounáležitosti. Jsou nuceni žít v dočasných podmínkách, kde neexistuje nic trvalého, což jen umocňuje jejich vykořeněnost a pocit ztráty.

3.4.3 Násilí během války

Ačkoliv jen okrajově, v knize se objevují zmínky o násilí. Jsou však podané s dětskou naivitou – hlavní hrdinka je jednoduše konstatuje, jako by to byla běžná součást reality, a bez hlubšího zamyšlení pokračuje dál.

Ukázka: *„Jedině jedna malá holčička se schoulila sama do sebe a s nikým nemluvila, slyšela jsem o ní, že jí zabily mámu i tátu a že má už jen babičku. Neměla ani kufr, jenom igelitový pytlík v kterém bylo šestero kalhotek.“³³*

³² Tamtéž. s. 6.

³³ Tamtéž s. 57.

Vidíme, že násilí je v knize přítomno, ale vyprávěné skrze dětskou perspektivu, která ho vnímá bez hlubší analýzy nebo dramatickosti. Holčička, která přišla o oba rodiče, není vykreslena skrze emocionální výlevy, ale skrze prostý popis její situace – zůstala jí jen babička a pár kusů oblečení v igelitovém pytlíku.

Celá kniha ukazuje, že i děti, i když na začátku ne zcela chápou vše, co se kolem nich děje, postupně začínají vnímat hloubku a vážnost situace. Jak příběh pokračuje, jejich pohled na svět se mění a začínají si plně uvědomovat důsledky války, které je zasahují.

3.5 Sara Nović – *Dcera války*

Tato beletrie je napsána s mimořádnou silou a autenticitou. Na začátku příběhu se společně s hlavní hrdinkou ocitáme v Záhřebu na počátku války. Poprvé zaslechne zvuk sirény, který ohlašuje nebezpečí, a spolu s ostatními se musí ukrýt v krytu. Jako děti však zpočátku nevnímají hrozbu v celé její vážnosti – dokud se poprvé nesetkají se smrtí tváří v tvář. Pohled na mrtvé tělo jim odhalí krutou realitu války a rázem si uvědomí, že nejde o žádnou hru, ale o děsivou skutečnost, která navždy změní jejich životy.

Hlavní dějová linie se soustředí především na vzpomínky, hluboce zakořeněná traumata a bolestnou ztrátu rodiny i domova.

3.5.1 Válečné trauma

Toto je jedna z nejdůležitějších linek, se kterými se hlavní hrdinka potýká. To, co Ana zažila, by skutečně složilo i nejsilnějšího člověka. Prožila tolik ztrát, traumat a hrůz, že její odolnost a síla jsou neuvěřitelné.

Ukázka: „*V tom začaly exploze. Na obzoru rozkvetly rudé a oranžové výbuchy následované divokým sršením a praskáním. Vyjekla jsem, prosmýkla se kolem Jacka a vyrazila domů.*“³⁴

Tato ukázka z knihy nám naznačuje, jak **hluboce zakořeněné trauma** si hlavní hrdinka nese. Výbuchy ji pronásledovaly po celou dobu války, a proto když se ocitne v Americe a během oslav 4. července zaslechne ohňostroj, její tělo i mysl okamžitě reagují strachem. Na zlomek

³⁴ NOVIĆ, Sara. *Dcera války*. První. Praha: Plus, 2018. s. 134.

vteřiny si myslí, že válka ji dostihla i zde. I z tak běžné věci, jakou je oslavný ohňostroj, se rozklepe, protože její zkušenosti jí nedovolí vnímat hlasité rány jinak než jako smrtelné nebezpečí. A kdo by se jí divil?

Hrdinka si nese mnoho traumat, která ji pronásledují i dlouho poté, co se ocitne v bezpečí. Bezprostředně po ztrátě rodiny prožije tak silný šok, že přestane mluvit. Její mysl se brání realitě, kterou nedokáže zpracovat. O deset let později se snaží všechno vytěsnit, zapomenout, žít „normální“ život. Ale lze vůbec něco takového skutečně zapomenout? Může člověk jen tak odložit minulost, která ho formovala a poznamenala?

3.5.2 Válka jako ztráta rodiny a domova

Během cesty z Bosny. rodiče nečekaně zastaví srbské jednotky, čímž se rázem ocitnou v ohrožení. A není to jen jejich rodina, bez milosti se chtějí zbavit i dalších lidí, nehledě na to, zda jde o muže, ženy či děti, je jim to jedno.

Ukázka: „*Slyšela jsem, jak křičím, když mi došlo, co se stalo. Ozval se další výstřel a tenhle doprovázela ozvěna. Čekala jsem, sledovala jsem tátu, potom jsem zadržela dech a padla.*“³⁵

Tato pasáž naznačuje, že hlavní hrdinka přišla o oba rodiče – vše se odehrálo nesmírně rychle a bez varování. Zůstala jediná naživu, ale otřesná realita toho, co se právě stalo, jí teprve začíná docházet...

Později se hlavní hrdinka ocitne v Americe, kde zůstane až do dospělosti. Ztratila nejen své rodiče a domov, ale také svou identitu – ocitla se v cizím prostředí, kde se musí vyrovnat s bolestnou minulostí a hledat nové místo ve světě.

3.5.3 Násilí během války

Skoro jako v každé knize o válce se i zde objevuje násilí – surové, bezcitné a nevyhnutelné. Nejde jen o boje na frontě, ale také o násilí páchané na civilistech, ženách a dětech, o hrůzy, které se staly běžnou součástí života. Válka se neptá, bere si, co chce, a zanechává za sebou jizvy nejen na tělech, ale i na duších.

³⁵ Tamtéž. s. 94.

Ukázka: „*Voják za ním ho puškou udeřil zezadu do kolena. Tátova noha se zkroutila do nepřirozeného úhlu, z nohavice se mu vyvalila krev. Už neřekl ani slovo.*“³⁶

3.5.4 Role ženy/dívky během války

Než se Ana dostane do Ameriky, nejprve najde útočiště v jedné vesnici, kde je zachráněna. Zde však není jen pouhým svědkem dění kolem sebe – postupně se stává součástí války a aktivně se zapojuje do odporu. Teprve když se později ocitne v Americe, stává se skutečnou uprchlicí, která ztratila nejen domov a rodinu, ale i svou původní identitu.

Ukázka: „*Můj vzrůst a puška v mých rukou ho zjevně šokovaly. Cítila jsem, jak si mě prohlíží, rozhoduje se, co má dělat. V jeho očích jsem spatřila zaváhání, to ale vzápětí zmizelo. Sáhl po zbraní. Zavřela jsem oči a stiskla spoušť*“³⁷

Tato pasáž ukazuje, jak se hlavní hrdinka musela stát ochráncem sama sebe, protože jinak by skončila stejně jako její rodiče a další blízcí, které znala. V okamžiku, kdy jí došlo, co se stalo, si uvědomila, že jediné pokud bude bojovat a postaví se situaci, má šanci na přežití. Byla to tvrdá realita, ve které nebylo místo pro slabost – musela se přizpůsobit a stát silnou, jinak by sama nezůstala naživu.

Celá kniha ukazuje, jak hluboké stopy dokáže válka zanechat nejen na jednotlivci, ale i na celých generacích. Prostřednictvím hlavní hrdinky sledujeme ztrátu domova, rodiny i identity, boj o přežití a snahu vyrovnat se s minulostí. Trauma, které si s sebou nese, ji pronásleduje i v bezpečí nového domova, protože válka nekončí jen tím, že utichnou zbraně – její ozvěna zůstává v myslích těch, kteří ji prožili.

3.6 Vesna Evans – *Sametový domov*

Tato kniha se převážně odehrává v Praze, kam se čtyřčlenná rodina uchýlí poté, co jejich domovské Sarajevo padne pod palbou. Hlavní hrdinkou je dívka jménem Maja, která se s přesunem do České republiky jen těžko smiřuje. Pro ni je domovem Sarajevo, a ne neznámé město, kde se cítí jako cizinka. Právě tento konflikt mezi starým a novým, mezi domovem,

³⁶ Tamtéž s. 90, 91.

³⁷ Tamtéž s. 247.

který ztratila, a místem, které jí bylo vnuceno, tvoří jeden z klíčových motivů knihy – ztrátu domova a vlastní identity.

3.6.1 Válka jako ztráta domova, rodiny nebo vlastní identity

Ukázka: „*Nechali jsme naše město, rodinu, přátele, zvířata, prostě všechno na pospas puškám a granátům a hrajeme si tady na normální život. (...), já sem nepatřím a oni taky ne, i když se tváří, že jako jo.*“³⁸

Tato ukázka výstižně zachycuje pocity vykořeněnosti a ztráty, se kterými se Maja potýká. Opustila svůj domov, rodinu, přátele i veškeré zázemí a nyní se ocitá v prostředí, které jí připadá cizí a nepřírozené. Zatímco ostatní se snaží tvářit, že vedou normální život, ona cítí, že sem nepatří.

V knize se objevuje také téma násilí a role žen, avšak nejvýrazněji rezonuje právě boj Maji s vlastním pocitem nepatřičnosti. Zatímco fyzické násilí je zde přítomné jako nevyhnutelná součást válečného konfliktu, mnohem hlubší stopu v příběhu zanechává psychické utrpení hrdinky, její pocit odloučení a nemožnost najít nové pevné místo ve světě.

3.7 *Vzkázání ze dna noci* (antologie)

Knihla přináší ukázky děl bosenskohercegovinské literatury vzniklé v obklíčení a vyhnanství jako svědectví o událostech v této zemi.

Zaměříme se na vybrané texty, které podrobněji rozebereme, podobně jako u předchozích knih. Půjde o ukázky tvorby žen, ať už z poezie, nebo z různých rukopisů.

3.7.1 Válečné trauma

Bisera Alikadić: Peklo

Ukázka:

³⁸ EVANS, Vesna. Sametový domov. První. Brno: MOBA, 2022. s. 96.

„...*Ve dne vykládá*

Že moje sestra

Zešili

Dřív než my

Poněvadž tam kde se nestřili

Dá se líp přemýšlet

Ale duše trpí víc

A co my maminko

Vykřiknu

Vývalí oči

Naše peklo je před námi

*Jako na dlani*³⁹

Tato ukázka zachycuje psychologické dopady války na člověka. Verše odhalují hluboké trauma a úzkost, které vyplývají nejen z fyzického nebezpečí, ale i z psychického vyčerpání. Autorka porovnává dvě reality – tu, kde se přímo nestřili, ale duše trpí, a tu, kde je válka bezprostřední, viditelná. Verše silně vypovídají o tom, jak válka zasahuje nejen tělo, ale především lidskou psychiku.

3.7.2 Role žen během války

Ferida Duraković: *Každá matka je zázračné dítě*

Ukázka: „*Když bratra poslali na pozici k našemu domu, vypravila se za ním. Kam se chystáš maminko, proboha? ptám se zoufale. Jdu mu pomoci, aby mi nebylo tak těžko. Bratr málem přišel o život, když ji dostával z obklíčení*“⁴⁰

³⁹ *Literatura v obklíčení a ve vyhnanství: referáty a diskuse z česko-bosenskohercegovského semináře pořádaného ve dnech 20.-21. září 1995.* Praha: Nadace Heinricha Bölla, 1995. s. 40.

⁴⁰ Tamtéž s. 196.

Tato ukázka nám připomíná, že matky vždy zůstávají pečovatelkami a ochránkyněmi, a to i v těch nejtěžších chvílích, jakými je válka. Ani granáty, ani neustálé nebezpečí je nedokážou zastavit v jejich odhodlání chránit a podporovat své děti a rodinu. Snaží se být silné, i když samy prožívají strach a bolest, protože vědí, že na jejich síle závisí osud jejich blízkých. Přesto se na tuto roli často zapomíná a ve válečných příbězích bývá opomíjena, přestože je nepostradatelnou součástí lidské odolnosti a přežití.

Kniha nám prostřednictvím vybraných úryvků a ukázek přibližuje, jak vypadala každodenní realita války, jaké pocity v lidech vyvolávala a jak se s ní museli vyrovnávat. Nejde jen o popis událostí, ale o hlubší ponor do lidské psychiky, do prožitků strachu, bolesti, nejistoty, ale také odhodlání a naděje. Texty v sobě nesou silné emoce, které čtenáře zasáhnou a umožní mu alespoň částečně porozumět tomu, co prožívali ti, kdo se ocitli ve válečném pekle.

Shrnutí

Zpracování válečného traumatu je ústředním tématem všech vybraných knih. Ve všech zmiňovaných knihách se prolíná téma válečného traumatu, přičemž jeho intenzita a zpracování se liší. V některých dílech je toto trauma ústředním motivem, zatímco v jiných je spíše podtextem, vyjadřujícím obavy a nejistoty postav týkající se budoucnosti po válce.

Autorky pro své vyjádření hledají nejrůznější formy, od lyrického textu, jako například báseň *Georg Trakl znovu na bojišti 1993*, po faktografický záznam (*Dobří lidé v dobách zla*).

Ukázka:

„Vysoko nad letadly přebývá dobrý Bůh,

zlaté své oči hrouží do tmy pod troskami.

Květy a granáty svírají kolem mne kruh.

Šílenství a já. Sami. Sami jsme. Sami.“⁴¹

⁴¹ *Literatura v obklíčení a ve vyhnanství: referáty a diskuse z česko-bosenskohercegovského semináře pořádaného ve dnech 20.-21. září 1995.* Praha: Nadace Heinricha Bölla, 1995. s. 67.

Ukázka: „*Stesk po dětech byl však silnější než strach, a tak jsme konečně jednou v noci, za deště, přešli s dítětem v náručí přes minová pole, ve šlépějích Chorvata, který nás za domluvenou částku převedl.*“⁴²

V těchto ukázkách vidíme zobrazení traumatických zážitků, jak formou lyrickou, tak faktografickou.

Některé pasáže se zaměřují na jednotlivce a jeho vnitřní konflikt, zatímco jiné zdůrazňují širší společenskou souvislost a dopad na celé komunity. Trauma je pak v textech znovu vyvoláváno, ať už se jedná o konkrétní vzpomínku na jediný, intenzivní moment, jako je například exploze či střelba (*Dcera války*), nebo se jedná o dlouhodobou deprivaci (*Kultura lži*).

Ukázka: „*Vzduch protnulo zrnité praskání fušerského audiozařízení. Sirény vřískaly jako žena ječící do tlampače.*“⁴³

Ukázka: „*Proto když se mě ptají Kdo je vinen?, odpovídám: Já! Jsem vinna, poněvadž jsem neudělala nic, abych zastavila válku.*“⁴⁴

V první ukázce můžeme vnímat trauma jako okamžitý, intenzivní zážitek. Naopak ve druhé ukázce je zachyceno dlouhodobé, zakořeněné trauma.

Časové zasazení těchto úryvků se liší – některé zachycují události přímo v průběhu války, jiné poukazují na její následky a zpracovávají důsledky, které se objevují až po skončení bojů. Což můžeme vidět u posledních ukázek.

Sledované knihy se věnují rovněž tématu ztráty domova, rodiny nebo vlastní identity v důsledku války.

Některé pasáže jsou psané z „přímého“ pohledu, uvedu například *Sametový domov* nebo *Dcera války*, což umocňuje osobní prožitek. Zatímco jiné nás nutí k zamyšlení v tomto případě se jedná o dílo *Kultura lži* od Dubravky Ugrešić.

Ukázka: „*Milý deníčku, jsme doma v bytě, protože se balíme. S bráchou pojedem pozítří do Bělehradu.*“⁴⁵

⁴² BROZ, Svetlana. *Dobří lidé v dobách zla*. První. Praha, 2001. s. 69.

⁴³ NOVIĆ, Sara. *Dcera války*. První. Praha: Plus, 2018. s. 22.

⁴⁴ UGREŠIĆ, Dubravka. *Kultura lži: antipolitické eseje*. První. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 213.

⁴⁵ EVANS, Vesna. *Sametový domov*. První. Brno: MOBA, 2022. s. 31.

Ukázka: „*Zarazí-li se kryšám přísun, snědí po nějakém čase vlastní děti a pak se začnou požírat navzájem. Nám všem zarazili přísun potravy: minulosti přítomnosti i budoucnosti.*“⁴⁶

V první ukázce je text napsán přímo a bez obalu, vše je jasně řečeno, aniž bychom museli něco více zkoumat. Naopak v druhé ukázce se autorka uchyluje k metaforám, které nás nutí zamyslet se nad jejich hlubším významem. Tato metafora nás vyzývá k zamyšlení: Můžeme opravdu být jako ty krysy? Dále jde o to, o jakou ztrátu se jedná, někde přímo o fyzickou ztrátu domova, rodiny. Například v *Hotel Zagorje* a jiné se zaměřují na hlubší ztrátu identity, například u ukázky od Slavenky Drakulić.

Ukázka: „*Už jsme u moře o dva týdny dýl, než jsme tu měli být. Před pár dny jsme už seděli v autobuse a vyjeli k přístavu, ale zase nás vrátili zpátky.*“⁴⁷

Ukázka: „*Teď má rodinu, narodila se mu holčička a já vím jistě, že jí o svých kamarádech nikdy neřekne.*“⁴⁸

První ukázka se zaměřuje na ztrátu domova, zatímco druhá ukázka popisuje mužovu zkušenost z války, kde byl nucen vykonávat činy, které by za normálních okolností neudělal. Nyní se snaží zapomenout na to, co zažil, protože válka v něm zanechala hlubokou změnu – jeho identita byla zcela narušena.

Některé úryvky jsou dramatické, plné nebezpečí, jako například u vzpomínané knihy *Dcera války*, jiné jsou naopak takové melancholičtější, zaměřené na dlouhodobý pocit odcizení viz *Sametový domov*.

Ukázka: „*Oči měl pevně zavřené, jako by počítal při hře na schovávanou, ale viděla jsem krev – na jeho krku, rtech, v uších.*“⁴⁹

Ukázka: „*A hlavně, měla jsem tam být s ní! Teď je to ale nenapravitelný, neodčinitelný, doživotní.*“⁵⁰

První ukázka je napsaná velmi emotivně, popisuje malou holku, která přišla o své rodiče tragickým způsobem. Naopak druhá ukázka se odehrává po válce, kdy hlavní postava stále prožívá výčitky, že nezůstala se svou babičkou. Avšak, jak by mohla, když byla tehdy ještě

⁴⁶ UGREŠIĆ, Dubravka. *Kultura lži: antipolitické eseje*. První. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 15.

⁴⁷ BODROŽIĆ, Ivana. *Hotel Zagorje*. První. Praha: Paseka, 2012. s. 8.

⁴⁸ DRAKULIĆ, Slavenka. *Ani mouše by neublížili: váleční zločinci u soudu v Haagu*. Praha, 2006. s. 16.

⁴⁹ NOVIĆ, Sara. *Dcera války*. První. Praha: Plus, 2018. s. 95.

⁵⁰ EVANS, Vesna. *Sametový domov*. První. Brno: MOBA, 2022. s. 116.

dítětem, za které rozhodovali rodiče a rozhodují za ni i nyní, protože není plnoletá. **Násilí během války** je velmi silné téma, které je v knihách zobrazeno.

Ukázky se výrazně liší, zejména z hlediska vypravěče. Některé představují osobní svědectví (například *Dobří lidé v dobách zla*), která nás vtahují do hrůzné skutečnosti, již oběti zažívaly. Jiné jsou předávány skrze svědky (*Ani mouše by neublížili*). Někdy je násilí vykresleno i očima dětí (*Sametový domov*).

Ukázka: „*První den brali přímo z náručí matek roční nebo dvouleté děti. Vyhodili dítě do vzduchu a zachytili je na nože...*“⁵¹

Ukázka: „*Koneckonců ty dívky byly v jejich zajetí. Kovač dokonce tvrdil, že děvčatům tím, že je měl u sebe v bytě, zachránil život. Ve srovnání s hromadnými popravami, které se denně odehrávaly, bylo znásilnění neškodnou hrou.*“⁵²

Ukázka: „*Poprvý jsem viděla mrtvolu. Už nevím, kdo ji objevil první, ale hned se ta novinka roztroubila a najednou se tam sešly všechny děti z okolí. (...) Byla zastřelená, přitom poklidná a tichá, úplně jiná, než když jsem viděla zraněného uřvaného souseda, kterýho táta ošetřoval.*“⁵³

Velké rozdíly jsou také v tónu a atmosféře – některé pasáže jsou chladné a dokumentární (*Dobří lidé v dobách zla*), zatímco jiné mají naopak jiný charakter.

Každá ukázka poskytuje odlišný pohled na válečné hrůzy – od osobních vyprávění a dětských svědectví až po chladnou analýzu násilí.

Role žen během války se liší podle jejich zobrazení v knihách. Najdeme zde ženy, které se představují jako pečovatelky, ale i takové, které se vymykají tomuto „tradičnímu obrazu“. Jsou zobrazeny jako aktivní účastnice odporu nebo jako postavy s významnou politickou mocí (*Ani mouše by neublížili*).

Hlavní rozdíly mezi těmito ukázkami spočívají v tom, jaká funkce žen je v pozadí války vykreslena – ať už jako pečovatelky, bojovnice v odporu, nebo jako politické osoby. Zatímco některé ženy zůstávají v „klasických rolích“, jiné se stávají klíčovými aktéry konfliktu a významně ovlivňují politická rozhodnutí v těžkých obdobích.

⁵¹ BROZ, Svetlana. *Dobří lidé v dobách zla*. První. Praha, 2001. s. 161.

⁵² DRAKULIČ, Slavenka. *Ani mouše by neublížili: váleční zločinci u soudu v Haagu*. Praha, 2006. s. 59.

⁵³ EVANS, Vesna. *Sametový domov*. První. Brno: MOBA, 2022. s. 18.

4 Recepce literárních děl v českém prostředí: Kritika a veřejnost

Recepce literárních děl v českém prostředí je složitý proces, který zahrnuje reakce jak literárních kritiků, tak širší veřejnosti. Jak jsou jednotlivá díla přijímána, záleží na různých faktorech, jako je historický, kulturní a společenský kontext. Tento proces ovlivňují **aktuální témata, společenské hodnoty, literární trendy** a také politické a ideologické postoje, které mohou formovat vnímání knih.

Můžeme pozorovat rozdíly v tom, jak jsou knihy přijímány profesionálními kritiky a jak reaguje veřejnost. Zatímco kritika se často zaměřuje na literární kvality díla, jako jsou **styl, jazyk, kompozice a umělecká hodnota**, veřejnost se více orientuje na osobní ohlas knihy, její schopnost vyvolat emocionální reakci nebo její relevanci pro současnost. Kritici se dívají na „literární hodnotu děl, zatímco čtenáři ve svých reakcích poukazují jak je kniha zasáhla emočně, osobně...

V éře internetu se způsob, jakým jsou literární díla vnímána a přijímána, výrazně proměňuje.

4.1 Okruhy recepčních polí

Recepce literatury dnes není omezena jen na tradiční kritiku, ale rozprostírá se napříč médii a různými čtenářskými vrstvami.⁵⁴

Receptci je tedy možné zkoumat na textech profesionální literární kritiky, významným materiál můžou ale poskytnout i databáze čtenářské. Na rozdíl od kritiky, která má tendenci hodnotit knihy objektivněji, reakce veřejnosti na literární díla bývají **subjektivní a emotivní**. Bestsellerové seznamy v Česku se tak mohou skládat z knih, které nejsou nutně považovány za literární kvalitu, ale které zaujaly širokou veřejnost svou tematikou, přístupností nebo jednoduchostí.

V posledních letech se v českém prostředí stále více prosazují autobiografické romány, memoáry a populární literatura, která se často zaměřuje na osobní prožitky a současné společenské problémy. Takové knihy mohou mít obrovský komerční úspěch, i když nejsou vždy

⁵⁴ Trávníček, Jiří. *Literární kultura v době internetové: kolik recepčních polí a jaká?* Host, 2009, 25(9), s. 23-28. ISSN 1211-9938. Dostupné také z: <https://wayback.webarchiv.cz/secure/https://casopis.hostbrno.cz/archiv/2009/9-2009/literarni-kultura-v-dobe-internetove>.

literárně uznávané. Také téma války je velmi oblíbené, a to z mnoha důvodů. Reakce veřejnosti a čtenářů na literární dílo mohou mít různé podoby.

Čtenářská recenze a hodnocení: zahrnují komentáře a hvězdičková hodnocení na platformách jako Goodreads, Databáze knih nebo Amazon.

Online diskuse a sociální sítě: můžou to být příspěvky na Facebooku, Twitteru nebo Instagramu s hashtagem souvisejícím s knihou nebo autorem. A mnoho dalších jako například různé čtenářské ankety, besedy a autorská čtení nebo například fanouškovská tvorba.

Ohlasy několika vybraných knih nám pomohou pochopit, jak veřejnost a kritici vnímají kvalitu literárního díla, jaké jsou silné a slabé stránky knihy a co ji činí populární nebo naopak neúspěšnou. Tyto faktory beru v úvahu při pokusu o zpracování přijetí výše vybraných knih mezi českou čtenářskou veřejností.

4.1.1 Svetlana Broz – *Dobří lidé v dobách zla*

První kniha, na kterou se zaměřím, bude hodnocena především z pohledu veřejnosti. Recenze od čtenářů nám mohou poskytnout náhled na to, jak byla kniha přijímána širšími čtenářskými vrstvami. I když tato kniha není tolik známá a má málo ohlasu než jiné tituly, stále nám může nabídnout cenný pohled na to, jak Češi vnímali válku v Jugoslávii a jak se tato tematika odráží v jejich hodnocení díla.

Knihy byla čtenáři Na *Databázi knih* dobře přijata, má hodnocení 96 %. Některé reakce znějí následovně:

„Miloval jsem Jugoslávii. Tahle válka mi tamní obyvatele hodně znechutila. Nepochopil jsem, jak je možné že se nedávni sousedé dokáží mučit a zabíjet. Díky za tuhle knihu, která ukázala, že i v té nejhorší době se najdou lidé ryzích povah. Určitě to stojí za přečtení!!“⁵⁵

„Při cestách na dovolenou k moři hned po válce jsem viděla rozstřílené a vypálené domy, zapáskovaná území "Pozor miny". Několikrát jsme projížděli i Bosnou, tam to samé. Dlouho jsem si lámala hlavu kdo je na vině. Po přečtení této knihy tak nějak chápu. Na vině jsou všechny

⁵⁵ *Databáze knih*. Online. 2025. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/dobri-lide-v-dobach-zla-14086>. [cit. 2025-01-30].

zúčastněné strany včetně zbytku Evropy, která to nechala dojít tak daleko. Moc pěkná a hlavně poučná kniha.“⁵⁶

„Název vystihuje přesně i obsah knihy. V jednotlivých příbězích jsou popsány situace, ve kterých si obyčejní lidé i přes válečné dění a zvěrstva kolem dokázali poradit jako hrdinové. Kniha ve mně zanechala neuvěřitelně silný dojem.“⁵⁷

Na druhé straně recenzenti vnímali knihu jako emotivní. Kniha má málo reakcí a není u nás tolik známá.

Recepce díla nám ukazuje, jak důležitý je způsob vyprávění traumatických zážitků, aby oslovily širší publikum a zanechaly trvalý dojem.

4.1.2 Slavenka Drakulić – *Ani mouše by neublížili*

Kniha se setkala převážně s pozitivními ohlasy. Autorka za ni získala **Literární cenu za evropské porozumění** na knižním veletrhu v Lipsku. Jak recenze, tak reakce čtenářů jsou většinou kladné.

Recenzenti knihy kladou důraz na to, jak je důležité znát jména těch, kdo spáchali zvěrstva. Upozorňují, že o těchto událostech je třeba mluvit, aby nezapadly do zapomnění a nestalo se něco podobného nám.

„Kniha S. Drakulićové je nepříjemným, nicméně velmi důležitým svědectvím nejen o válce v Jugoslávii, ale zejména o zlu, které může být ukryto v komkoliv z nás a jehož nebezpečí se odhalí, až když je pozdě.“⁵⁸

„Kniha je velice aktuální zvláště v současné době, kdy už opět zapomínáme na to, jak je lehké začít válku z naprosto neuvěřitelných důvodů.“⁵⁹

„Výsledek je pozoruhodný, Drakulićová se vyhýbá patosu, zjednodušování, postupuje věcně a přesně. Její formulace jsou jasné a srozumitelné v kontrastu s problematikou, již popisují.“⁶⁰

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ RŮŽIČKA, Jiří. *Ani mouše by neublížili*. Online. ILiteratura.cz. 2007. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/20975-drakulic-slavenka-ani-mouse-by-neublizili>. [cit. 2025-03-01].

⁵⁹ KINDLEROVÁ, Rita I. *Takový to byl milý člověk*. Online. ILiteratura.cz. 2006. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/19993-drakulic-slavenka-ani-mouse-by-neublizili>. [cit. 2025-03-01]

⁶⁰ PREJDOVÁ, Dominika. *Velmi blízká trivialita zla*. Online. Advojka.cz. 2006. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2006/50/velmi-blizka-trivialita-zla>. [cit. 2025-01-03].

Reakce veřejnosti jsou převážně pozitivní. Kniha má na *Goodreads* hodnocení 4,21 hvězdiček z 5. Na *Databázích knih* má hodnocení 86 %.

„Autorka v knize pokládá otázky, které mě samotnou při čtení knih s takovou tematikou napadají. Co jsou ti lidi zač? Rodí se už jako "obludy", nebo se tak mění pod vlivem situace? Projevila by se někdy tato jejich stránka, kdyby nepřišla válka? Kniha nutí k zamyšlení. Obzvláště když si člověk uvědomí, jaké peklo se rozhořelo mezi lidmi, kteří dlouhá léta žili vedle sebe jako sousedé, přátelé, kolegové... A co by taková válka udělala s námi?“⁶¹

„Čtenář s průměrně kritickým uvažováním by měl problematičnost celého spisu identifikovat během prvních dvou "příběhů““⁶²

Tato negativní recenze naznačuje, že kniha může mít určité slabiny, které čtenář s kritickým přístupem snadno odhalí už v začátku. Vyplývá z ní, že některé části knihy mohou působit **povrchně nebo nepřesvědčivě, což by mohlo ovlivnit celkový dojem o díle.**

Celkově kniha zůstává silně emocionálním a provokativním dílem, které vyvolává důležité otázky, ale zároveň ne každý čtenář ji bude vnímat stejně. Reakce na knihu ukazují, že je to dílo, které **vyvolává jak obdiv, tak i určitou kritiku.**

Recepce díla přispívá k porozumění traumatu nejen z pohledu obětí, ale i z pohledu těch, kteří se stali pachatelí, čímž rozšiřuje naše chápání dopadů války na lidskou psychiku.

4.1.3 Dubravka Ugrešić – *Kultura lži*

Kniha je v českém prostředí vnímána pozitivně, a to nejen pro své intelektuální a kritické přístupy, ale také pro hluboký lidský a osobní rozměr. Některé eseje jsou tak trochu její autobiografií. Recenze na tuto knihu jsou vesměs pozitivní, ale kniha je psána opravdu docela těžkým jazykem, takže ji někdo nemusí chápat.

„Hlavní přínos je ve výpovědi, jejím osobním pohledu optikou liberálky a feministky na celý prostor, v kontextu vývoje v devadesátých letech 20. století. V budoucnu bude jistě patřit, vedle

⁶¹ *Databáze knih*. Online. 2025. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/ani-mouse-by-neublizili-14801#bookNav>. [cit. 2025-03-01].

⁶² Tamtéž.

memoárové literatury, k důležitým pramenům osobní povahy nejen pro sociální, ale i politické dějiny. “⁶³

Reakce veřejnosti je taková, že kniha má na Databázích knih hodnocení 93 %, ale **chybí** k ní jakýkoli komentář. Můžeme se jen dohadovat, zda lidé neměli co napsat, nebo se jim jednoduše nechtělo. Možná to souvisí s tím, že kniha má zatím pouze 6 hodnocení, a to naznačuje, že **není tolik známá**.

Na Goodreads má kniha hodnocení 4,3 hvězdiček z 5, což svědčí o pozitivním přijetí, jedná se však o reakce čtenářů z různých zemí, nejen z našeho prostředí.

4.1.4 Ivana Bodrožić – *Hotel Zagorje*

Recenze na tuto knihu jsou pozitivní, i když autor nezapomíná upozornit na některé nedostatky a možné problémy pro českého čtenáře. Tato ukázka z recenze pochází z internetového webu *iLiteratura.cz*.

„Kniha je napsána zručně a přesvědčivě, čemuž zajisté napomohly autorčiny osobní zážitky a zkušenosti z občanské války v Chorvatsku. Překlad Dušana Karpatského je na úrovni, pouze někdy se trochu projevuje značný věkový rozdíl mezi autorkou a překladatelem a Karpatského snaha o současný kolokviální jazyk mladých nevyznívá vždy přesvědčivě. “⁶⁴

„Jediným problémem, který je s knihou spojen, je otázka cílové skupiny českých čtenářů. Od bojů ve Vukovaru uplynulo už více než dvacet let, takže se už nejedná o aktuální téma ani v Chorvatsku, a o traumatech dospívajících dívek je na pultech našich knihkupectví knížek dost. Trochu se tedy bojím, že vcelku dobrá a kvalitně napsaná kniha zapadne bez většího zájmu českých čtenářů. “⁶⁵

Recenzent největší problém vidí v tom, že kniha zapadá do již poměrně přeplněného žánru podobných příběhů.

Jiný recenzent z *Literárních novin* knihu hodnotí velmi kladně a zvláště vyzdvihuje autorčin způsob psaní.

⁶³ KAHOFER, Davor. *Lež v chorvatské společnosti*. Online. iLiteratura.cz. 2003. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/14277-ugresic-dubravka-kultura-lzi>. [cit. 2025-03-03].

⁶⁴ OTČENÁŠEK, Jaroslav. *Útěky*. Online. iLiteratura.cz. 2012. Dostupné z:

<https://www.iliteratura.cz/clanek/30849-bodrozic-ivana-hotel-zagorje>. [cit. 2025-03-03].

⁶⁵ Tamtéž.

„Hotel Zagorje je román cenný právě tím, že je to a zároveň není román válečný. Zachycuje rozpad jugoslávského státu očima těch, kteří jej už nepovažovali a ani nemohli považovat za svůj.“⁶⁶

Reakce veřejnosti jsou příznivé, s hodnocením 4 až 5 hvězdiček, nicméně se najdou i ojedinělé případy, kdy kniha obdržela pouze 2 hvězdičky. To může být dáno tím, že **knih**a není příliš známá a má i méně ohlasů.

„Tak trochu pocity Anny Frankové, tak trochu komentáře a postřehy Marjane Satrapiové na pozadí války v Chorvatsku. Vůbec se nedivím, že zde sbíral román jednu cenu za druhou. Jde o citlivé téma – Chorvaté ví, Chorvaté rozumí. A to je to – spousta faktů zůstává nevyřčena nebo jenom naznačena, proto může být kniha pro průměrně (ne)znalého Čecha možná trochu nezáživná. Pro mě ale jasný příklad toho, že naprosto jednoduchý, v podstatě obyčejný příběh může být zároveň velmi silný – když je výborně napsaný.“⁶⁷

Celkově lze říci, že je kniha významným příspěvkem k literatuře o **posttraumatickém vyprávění**, který nabízí cenný pohled na dětskou zkušenost během a po válce.

4.1.5 Sara Nović – *Dcera války*

Tato kniha byla přijata pozitivně, i když se objevilo několik výtek. Čtenáři oceňují především hluboké emocionální vykreslení hlavní hrdinky a realistický pohled na důsledky války, přičemž vyzdvihují autentičnost příběhu i jeho silný psychologický rozměr.

Recenze knihu chválí, ale objeví se i kritické poznámky.

„Kniha je rozdělena do čtyř částí, z nichž ta nejlépe napsaná – a tudíž i čtivá – je hned ta první. Bez velké nadsázky je možné říci, že čtenář neodtrhne oči a proletí ji jedním dechem, čemuž napomáhá i příjemné grafické zpracování.“⁶⁸

„Lze říci, že vzhledem k tomu, jaké téma Sara Novićová otevřela, člověk hledá hluboký a procítěný děj. A toho se mu dostává pouze v první části knihy. Celkově příběh působí ploše.“⁶⁹

⁶⁶ HELLER, Jan. M. Už ne dítě, ještě ne žena; už ne Jugoslávka, ještě ne Chorvatka. Literární noviny. 2013, (1), s. 19. ISSN 1210-0021.

⁶⁷ *Databáze knih*. Online. 2025. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/hotel-zagorje-136788> [cit. 2025-03-04].

⁶⁸ ZÁTOPKOVÁ, Zuzana. Nechali mě v pekle. Online. ILiteratura.cz. 2019. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/41983-novic-sara-dcera-valky>. [cit. 2025-03-04].

⁶⁹ Tamtéž.

Reakce veřejnosti jsou podobné – dílo si na Databázi knih drží solidních 84 %. Zatímco někteří čtenáři oceňují jeho silný příběh a emotivní hloubku, jiní kritizují přílišnou strohost a úsporný styl vyprávění. Oproti předchozí knize je však tato výrazně známější a má mnohem více hodnocení, což nám poskytuje širší základ pro posouzení jejího přijetí.

„Jedna z prvních knih na toto téma a nezklamala. Jsem nadšená a kniha se velmi líbila.“⁷⁰

„Kniha má velmi zajímavé téma, které by si zasloužilo více rozpracovat. Některé části mně přišly zbytečně brzy utnuté, jiné zbytečně dlouhé a přitom o ničem. Koukám po jiné knize o dění v bývalé Jugoslávii.“⁷¹

Častou pochvalou je schopnost autorky **vtáhnout čtenáře do děje, především v první části knihy, která je považována za nejpůsobivější**. Naopak se poukazuje na ztrátu intenzity v pozdějších kapitolách, kde se podle nich příběh stává méně přesvědčivým.

Jedním z hlavních přínosů knihy je však její tematika. Mnoho čtenářů ji vnímá jako důležitý příspěvek k literatuře reflektující válku v bývalé Jugoslávii a její následky. To dokládají i komentáře, které vyzdvihují důležitost takových příběhů pro lepší pochopení historie i dopadů ozbrojených konfliktů na běžné lidi.

Přestože některé ohlasy vytykají určitou plošnost děje, celkový dojem z knihy je **pozitivní**. Nabízí jedinečný **pohled na válečné události očima dítěte a později dospívající ženy**, která se snaží najít své místo ve světě poznamenaném válkou.

4.1.6 Vesna Evans – *Sametový domov*

Reakce veřejnosti na tuto knihu jsou skutečně různorodé na Databázích knih má hodnocení 77 %. Mnozí čtenáři, především z řad young adult komunity, ji hodnotí velmi pozitivně, oceňují její emocionální náboj a silný příběh, který oslovuje mladší generaci, jež se snadno ztotožňuje s hlavní hrdinkou a jejími prožitky. Tato skupina čtenářů vnímá knihu jako silný příběh o dospívání, ztrátě a hledání identity, což je téma, které je pro mladší čtenáře často aktuální.

Na druhé straně se však mezi staršími čtenáři objevují kritické poznámky, které často souvisejí s dojmem, že kniha postrádá hlubší psychologickou analýzu nebo že její příběh je někdy příliš zjednodušený. Tento názor je často spojený s tím, že starší generace by ocenila více rozvinutí

⁷⁰ *Databáze knih*. Online. 2025. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/dcera- Valky-389379#bookNav> [cit. 2025-03-04].

⁷¹ Tamtéž.

historického kontextu nebo komplexnější pohled na válku a její následky. Někteří čtenáři se také vyjadřují, že kniha postrádá širší hloubku, což je patrné především v pozdějších částech, kde se děj zdá být méně intenzivní nebo nevyvážený.

Tato generační rozdílnost v reakcích ukazuje, že kniha může mít větší dopad u těch, kteří ji čtou jako příběh o osobním růstu a vyrovnání se s traumaty, zatímco pro starší generaci může působit příliš povrchně nebo nezohledňující širší historicko-sociální kontext.

„Krásná kniha, silný emotivní, chvílemi až depresivní příběh. Oceňuji výborný nápad nechat někdy až hrůzné věci líčit dětskýma očima. Kniha mě hluboce zasáhla.“⁷²

„Tak tohle byl pro mě velký přešlap. Depresivní, smutné, hodně se děj točí kolem drog, o čemž v anotaci není ani zmínka. Těžce se mi to četlo. Poselství to asi má, ale mě bohužel knížka vůbec nesesdla.“⁷³

Reakce na tuto knihu jsou opravdu protichůdné, a jak vidíme, jsou zde dva výrazné pohledy.

Na jedné straně čtenáři, kteří **oceňují emoční sílu příběhu**, schopnost líčit i těžké a hrůzné věci dětskýma očima, což dodává celé knize zvláštní intenzitu.

Na druhé straně máme čtenáře, kteří byli na knihu **zklamáni**, zejména kvůli plochosti příběhu.

Velkou roli hraje **generace**, která knihu čte, má významnou roli v tom, jak ji čtenáři vnímají a hodnotí.

Toto jsou všechny knihy, které mají nějaké reakce a recenze. Existuje jich více, ale jsou často skryté za placenými portály nebo dostupné pouze v tištěné podobě, bez online verze. Knihy byly českou veřejností **přijaty pozitivně**. Zejména dvě poslední beletrie mají mnoho společného s aktuálními událostmi na Ukrajině, a pravděpodobně i proto jsou více čtené než ty předchozí, navíc jsou také novější.

⁷² *Databáze knih*. Online. 2025. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/sametovy-domov-484493?page=1> [cit. 2025-03-04].

⁷³ Tamtéž

5 Generační rozdíly v literární reflexi

Válka, ať už je prožívána osobně nebo prostřednictvím literatury, zanechává hluboké stopy na těch, kteří ji zažili, ať už přímo, nebo prostřednictvím svědectví a uměleckých děl.

Každá generace píše s jinou perspektivou, jiným vnímáním a jinými zkušenostmi. Tento text se zaměřuje na zkoumání těchto generačních rozdílů v literární reflexi války, přičemž klade důraz na to, jak různé autorky, přicházející z odlišných časových a kulturních kontextů, přinášejí své osobité pohledy na válku a její dopady na ženskou zkušenost.

5.1 Svetlana Broz

Narodila se v roce 1955 v Bělehradě (bývalá Jugoslávie), ale vyrůstala v Sarajevu. Po absolvování lékařské fakulty se zaměřila na kardiologii. Po dobu studií se také začala věnovat novinářině. Během bosenské války strávila dlouhé měsíce v Bosně a Hercegovině, nejprve jako lékařka a později jako **novinářka, sbírající materiál pro svou knihu *Dobří lidé v dobách zla***.⁷⁴

Jak vidíme, tato žena válku **skutečně zažila**, a proto na ni nahlíží z pohledu přímého svědka. Je starší a díky tomu si většinou uchovává hlubší perspektivu a kritický pohled na události, které zažila. K tomu je třeba dodat, že je **vnučkou bývalého jugoslávského prezidenta Tita**, což jí poskytuje specifický historický a rodinný kontext, který může ovlivnit její pohled na minulost a válku.

5.2 Slavenka Drakulić

Narodila se v roce 1949 v Rijece v Chorvatsku (bývalá Jugoslávie). Je autorkou několika románů a publicistických děl, která se zaměřují na bývalou Jugoslávii. V současnosti žije střídavě ve Švédsku a Rakousku.⁷⁵

Válku zažila také už jako dospělá, což jí o ní umožňuje vyprávět z vlastní zkušenosti. *Ani mouše by neublížili* je však dílo, které vzniklo až po válce, a její následky jsou již neodvratné.

⁷⁴ BROZ, Svetlana. *Dobří lidé v dobách zla*. První. Praha, 2001. zadní strana.

⁷⁵ DRAKULIĆ, Slavenka. *Ani mouše by neublížili: váleční zločinci u soudu v Haagu*. Praha, 2006. obálka.

Na tuto válku pohlíží očima někoho, kdo byl její součástí, a kdo si nikdy nedokázal představit, že k něčemu takovému vůbec dojde.

5.3 Dubravka Ugrešić

Narodila se v roce 1949 v bývalé Jugoslávii a zemřela v roce 2023 v Amsterdamu. Byla to chorvatská spisovatelka, která se profilovala jako feministka a liberálka. Poslední roky svého života strávila v nizozemském Amsterdamu.

Během války byla považována za **nepřítele národa**, protože psala to, co si myslela, a ne to, co bylo v souladu s oficiálními požadavkem země. Cítila se jako „**jugoslávka**“ a na začátku odmítala přijmout rozpad země. Byla silně zasažena tím, jak se její vlast rozdělila, což pro ni znamenalo nejen politickou, ale i osobní krizi.

Válku sice zažila, ale spíše okrajově; pro ni to byla hlavně ztráta domova a všeho, co s tím souviselo. Byla to zkušenost, která ji hluboce zasáhla.

5.4 Ivana Bodrožić

Narodila se v **roce 1982** ve Vukovaru (bývalá Jugoslávie), městě, které bylo v roce 1991 obléháno a ostřelováno Srby, až bylo nakonec dobyté. Její otec byl zabit, a ona sama prožila několik let vyhnanství se svou matkou a bratrem. Její dosavadní dílo *Hotel Zagorje* se zaměřuje na trauma války, vyhnanství, ztrátu identity a oběti, které si válka vyžádala.⁷⁶

Autorka ve své knize zpracovává to, co **sama prožila**. Ačkoliv válku zažila, byla v té době ještě malá, a proto na ni **nahlíží jinak** než starší autorky. Její pohled je zpočátku pohledem **dítěte**, které válku vnímá s určitým odstupem a ne vždy úplně chápe její hluboký dopad.

Zajímavé je, že vzhledem k jejímu mladšímu věku se autorka **považuje za Chorvatku**, na rozdíl od svých starších kolegyně, které stále vnímají svou identitu jako „jugoslávky“.

⁷⁶ BODROŽIĆ, Ivana. *Hotel Zagorje*. První. Praha: Paseka, 2012. s. 160. obálka.

5.5 Sara Nović

Jako jediná se **nenarodila** na území bývalé Jugoslávie, přesto má silné chorvatské kořeny. Narodila se v roce 1987 v New Jersey v USA a je známá jako neslyšící spisovatelka.⁷⁷

Jak víme, Sara se nenarodila přímo v Jugoslávii, a tedy válku **nezažila na vlastní oči**, ani by to nebylo možné, protože byla ještě příliš malá. Její pohled na válku tedy může být poněkud **zkreslený**. Válku neprožila osobně, zná ji pouze z vyprávění, a to, co ve svých knihách popisuje, je fikce a ne přímá zkušenost.

5.6 Vesna Evans

Vesna Evans dříve Tvrtković se narodila v roce 1982 v Sarajevu (bývalá Jugoslávie) a je spisovatelkou. Má české a bosenské občanství, píše v češtině a v současnosti žije střídavě v Praze a v Norsku.⁷⁸

Od roku 1993 žila v Praze, kam se se svou rodinou uchýlila před válkou v bývalé Jugoslávii. Válku tedy zažila, ale ještě v dětském věku, podobně jako Ivana Bodrožić.

Generační rozdíly v literární reflexi války ukazují, jak různé autorky, přicházející z různých historických a kulturních kontextů, připomínají tuto bolestnou zkušenost. Každá generace má svůj vlastní pohled na válku, založený na tom, jak ji prožila, a to nejen v osobní rovině, ale i v širším kulturním a historickém kontextu.

Starší autorky, jako Svetlana Broz, Slavenka Drakulić nebo Dubravka Ugrešić, které válku zažily dospělé nebo v jejím průběhu, k ní přistupují s hlubokým kritickým pohledem, často ovlivněným jejich osobními a politickými zkušenostmi. Jejich díla se zaměřují na následky války, jako jsou ztráta domova, trauma, rozpad identity a konflikt mezi národy.

Na druhou stranu, **mladší autorky**, jako Ivana Bodrožić a Vesna Evans, i když válku prožily, mají odlišnou perspektivu. Byly ještě dětmi, když válka zasáhla jejich životy, a jejich pohled je ovlivněn větší dávkou odstupu a snahou pochopit, co se vlastně stalo. Jejich díla odrážejí jak trauma, tak i složité vztahy k národní identitě a změně, kterou válka přinesla.

⁷⁷ NOVIĆ, Sara. Dcera války. První. Praha: Plus, 2018. zadní strana.

⁷⁸ WIKIPEDIE. *Vesna Evans*. Online. Wikipedia.org. 2024. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Vesna_Evans. [cit. 2025-03-10].

Sara Nović, která se nenarodila v Jugoslávii, ale má chorvatské kořeny, zaujímá unikátní pohled, kdy válka, i když ji osobně neprožila, pro ni představuje téma, které poznala prostřednictvím vyprávění a fikce, což její vnímání a zpracování války činí **odlišným** od těch, kteří tuto zkušenost skutečně prožili.

Tyto různé pohledy nám ukazují, jak literatura války funguje jako most mezi minulostí a současností a jak každý autor vnímá a zpracovává historii. Generační rozdíly v literární reflexi války jsou nejen odrazem osobních zkušeností, ale také vývojem vnímání války a jejích dopadů na lidskou psychiku, identitu a národní povědomí.

6 Překladaelé a jejich cesta k překladům

Překladaelé hrají klíčovou roli v propojení různých jazykových a kulturních světů. Jejich práce je důležitá, protože umožňuje přenést myšlenky, příběhy a informace z jednoho jazyka do druhého. Cesta, kterou se překladaelé dostávají k této profesi, je různá. Mnozí překladaelé se do své profese dostali díky osobní lásce k literatuře a jazyku, který se rozhodli přeložit.

Každý překladael se musí naučit, jak nejen dobře ovládat jazyk, ale také jak pochopit, co autor skutečně chtěl vyjádřit, aby to dokázal přenést do jiného jazyka. Je to často náročný proces, který vyžaduje trpělivost a cit pro jazyk, ale zároveň je to také velmi uspokojující práce, která překladaelům umožňuje podílet se na šíření kultur a myšlenek.

Překlady literárních děl bývají často časově náročné, protože se překladaelé snaží nejen převést slova do jiného jazyka, ale také zachytit stejnou atmosféru, jakou má originál. Tento proces vyžaduje pečlivost a cit pro detaily, aby i v překladu zůstala zachována původní nálada a emocionální dopad textu.

6.1 Dušan Karpatský

Byl to literární historik a bohemista, renomovaný český překladael ze slovanských jazyků, zejména ze **srbochorvatštiny**, je známý i jako zastánce vzájemných kulturních styků.

První překlad z chorvatštiny do češtiny zveřejnil již v roce 1958, a dnes má na svém kontě více než 100 překladů z **chorvatské, srbské, bosenskohercegovské a černoorské literatury**.

V roce 2002 obdržel v Záhřebu cenu za šíření chorvatské kultury ve světě. Doprovodná publikace ho zařadila mezi osobnosti, které dosáhly většího uznání v zahraničí než doma.⁷⁹

Přeložil tři zásadní knihy, kterými se v tomto kontextu zabýváme: ***Kultura lži, Vzkázání ze dna noci a Hotel Zagorje***.

Jeho překladaelské výkony byly výjimečné a umožnily českým čtenářům přístup k významným dílům „jugoslávské“ literatury, které by jinak zůstaly nedostupné. Díky jeho práci

⁷⁹ *Do překladaelské Síně slávy vstoupil Dušan Karpatský se Sarajevskou princeznou*. Online. 2016. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/kultura/do-prekladatelske-sine-slavy-vstoupil-dusan-karpatsky-se-sarajevskou-princeznou.A161007_123055_in_kultura_hep. [cit. 2025-03-03].

máme možnost lépe porozumět těmto textům a jejich kulturnímu kontextu, což výrazně přispělo k prohloubení povědomí o této literární tradici v českém prostředí.

Jeho práce se vyznačuje nejen jazykovou zručností, ale i citlivým přístupem k místnímu kontextu, což je v překladatelství z jazyků, jako je srbochorvatština, velmi důležité. Překládání složitých, historicky a kulturně bohatých textů z balkánských jazyků do češtiny si žádá nejen skvělé jazykové schopnosti, ale také hluboké pochopení historických a sociálních souvislostí, které tyto literatury formovaly. Karpatský tento úkol plní s mimořádným nasazením a hlubokým respektem vůči originalitě původních děl.

Karpatského překlady výrazně přispívají k dialogu mezi východní a západní Evropou, mezi národy bývalé Jugoslávie a Českem. Tím, že přináší svět jugoslávské literatury českým čtenářům, zároveň napomáhá k porozumění a vzájemnému respektování odlišných kultur a zkušeností, které se odrážejí v literárních dílech.

6.2 Richard Podaný

Je to aktuálně působící český překladatel z **angličtiny a francouzštiny**, specializující se na moderní prózu, často s důrazem na sci-fi a **literárně náročná díla**.⁸⁰

Přeložil také knihu od Slavenky Drakulić: *Ani mouše by neublížili*, která vyšla v angličtině. Překladatel tuto knihu převedl do češtiny srozumitelně a věrně, aby co nejlépe zachoval její původní význam, atmosféru a zprostředkoval nám plný čtenářský zážitek.

Z jakého důvodu právě tuto knihu přeložil, to si nejsem jistá. Možná ho oslovila svým **tématem, možná to byla zakázka, nebo chtěl jednoduše čtenářům přiblížit události, o kterých vypráví**.

6.3 Martina Šimová

Je to překladatelka převážně z **angličtiny a finštiny, občas také z francouzštiny**. Při výběru knih se neomezuje na konkrétní žánr – důležité jsou pro ni myšlenka, jazyk a příběh.

⁸⁰ WIKIPEDIE. Richard Podaný (překladatel). Online. Wikipedia.org, 2022. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Richard_Podan%C3%BD_\(p%C5%99ekladatel\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Richard_Podan%C3%BD_(p%C5%99ekladatel)). [cit. 2025-03-10].

Knihu: *Dcera války* přeložila z angličtiny do češtiny. Její překlad, podobně jako u Richarda Podaného, je srozumitelný a věrný originálu. Původní význam zůstává nezměněn a zdá se, že se jí podařilo zachovat i atmosféru a hlavní myšlenku díla.

Bohužel se mi nepodařilo zjistit, jaký měla k překladu důvod. Je ale možné, že to bylo ze stejných pohnutek jako u Richarda Podaného. Sama totiž říká, že kniha ji musí oslovit, jinak by se do jejího překladu nepustila.

Překladaelé hrají nezastupitelnou roli v kulturním zprostředkování a umožňují nám poznat literaturu, ke které bychom se jinak nedostali. Ať už jde o díla z angličtiny, francouzštiny, finštiny nebo slovanských jazyků, každý překladatel přináší nejen jazykovou přesnost, ale také cit pro kontext a atmosféru originálu.

Dušan Karpatský, Richard Podaný i Martina Šimová patří mezi osobnosti českého překladatelství a jejich práce přispívá k obohacení české literární scény. Jejich překlady nejsou jen mechanickým přenosem slov z jednoho jazyka do druhého, ale pečlivě promyšleným uměleckým procesem, který čtenářům **otevívá dveře do nových světů a kultur.**

7 Vyhodnocení výzkumné otázky

Jak autorky jugoslávské válečné literatury různých generací zachycují témata násilí a traumatu a jak byla jejich díla přijata českým čtenářem a odbornou veřejností?

Autorky jugoslávské válečné literatury přistupují k tématům násilí a traumatu velmi osobně, často s velkou intenzitou a emotivní hloubkou. Vzhledem k tomu, že Jugoslávie zažila během 90. let 20. století krvavé války, které zahrnovaly etnické čistky, masové vraždy a brutální konflikty, jsou tyto zkušenosti **silně ukazovány v literatuře**.

Autorky popisují násilí nejen jako historický nebo politický jev, ale také jako **všudypřítomnou realitu** každodenního života. Násilí se stává neodmyslitelnou součástí existenciálních otázek postav. To může zahrnovat vše od bombardování a vojenských útoků po osobní násilí mezi jednotlivci v důsledku etnických a náboženských rozdílů.

Literatura se zaměřuje na hluboké psychologické dopady války na jednotlivce, zejména ženy, děti a civilisty. Autorky často ukazují, jak trauma z války ovlivňuje samotné přeživší a jejich schopnost fungovat v běžném životě. Hrdinky často bojují s **posttraumatickým stresem**, ztrátou rodiny, zničením identity a hledáním smyslu života po válce.

Autorky jugoslávské válečné literatury tedy přistupují k tématům násilí a traumatu velmi citlivě a osobně, s důrazem na emocionální hloubku a psychologické aspekty války.

Pohled na válku a její následky v literární tvorbě autorek z různých generací bývalé Jugoslávie se liší především v závislosti na tom, jak jednotlivé autorky válku prožily. Jaký měly věk v době jejího vypuknutí a jakým způsobem reagují na kulturní, politické a osobní změny, které válka přinesla.

Starší generace přistupuje k válce s hlubokým kritickým pohledem, vycházejícím z vlastního prožití a politického kontextu, zatímco mladší generace, která válku prožila v dětství, se soustředí spíše na trauma, ztrátu domova a změnu národní identity.

Proces přijímání knih se liší v závislosti na různých faktorech, včetně historického a politického kontextu, literárních trendech a osobních emocích čtenářů. Zatímco některá díla získala pozitivní ohlasy, jiná byla kritizována za přílišnou emotivnost nebo povrchnost, a jejich přijetí mezi českými čtenáři a odborníky ukazuje širokou škálu reakcí.

Některé tituly se od literárních kritiků setkaly s vděkem za schopnost otevřít důležitá témata, ale také s kritikou, že se zbytečně soustředí na emotivitu na úkor literárního zpracování.

Knihy s tématem války v bývalé Jugoslávii, zejména ty, které reflektují osobní příběhy a vzpomínky, byly čtenáři vnímány jako silné.

Přijetí těchto děl bylo ovlivněno aktuálností tématu a generací čtenářů. V dnešní době mají online recenze, diskuse na sociálních sítích a čtenářské ankety zásadní vliv na recepci literárních děl. Knihy o válce v bývalé Jugoslávii byly hojně diskutovány na platformách jako *Goodreads* a *Databáze knih*, kde čtenáři často vyjadřovali své osobní dojmy a pocity.

Většina těchto knih byla dobře přijata v akademických a intelektuálních kruzích, ale širší veřejnost měla někdy potíže s přijetím děl, která byla považována za příliš složitá nebo těžko přístupná a naopak.

Závěr

Ženský pohled na válku v bývalé Jugoslávii přináší specifický a často opomíjený pohled, který se zaměřuje na individuální prožitky a traumata, jež válka způsobila nejen ženám jako obětem násilí, ale i celé společnosti. Autorky zprostředkovávají své osobní zkušenosti, pohledy na ztrátu domova, migraci, život v exilu, a na rozpad identity v důsledku války. Tyto ženy se zároveň vyrovnávají s bolestnými vzpomínkami, které válka zanechala na jejich národech a osobních životech.

Ženské válečné literatury bývalé Jugoslávie odhalují, že ženy procházejí fyzickými a emocionálními ranami války a stávají se i nositelkami vzpomínek a svědectví, které jsou klíčové pro zachování historie a pro pochopení následků války.

Autorky a jejich díla mají v diskusi o tragédii v Jugoslávii velmi důležitou roli. Některé z nich přispívají k historické paměti více než jiné. Ty, které se soustředí na fikci, nemusí mít tak silný historický přínos, jako ty, které píšou o skutečných událostech a realitě. Autorky věnující se autentickým zkušenostem a historickým tématům, výrazněji přispívají k uchování vzpomínek na válečné události a k formování kolektivní paměti.

Mezigenerační rozdíly mezi autorkami ukazují, jak se různé věkové skupiny, od těch, které válku zažily dospěle, až po ty, které byly dětmi, vyrovnávají s tímto traumatem a jak pohledy na válku ovlivňuje jejich osobní a kulturní identita.

Zajímavým prvkem je i zkoumání překladů a recepcí těchto knih v českém prostředí, kde čtenáři a odborníci hodnotí a interpretují tuto literaturu z perspektivy jiného kulturního a historického kontextu.

Když ženy píšou o válce, jejich vyprávění bývá jiné. Nezachycují jen bitvy, ale i vnitřní boj, trauma a každodenní problémy, kterým čelí.

Ať už píšou o skutečných událostech nebo si vymýšlejí příběhy, jejich pohled na válku je cenný a ukazuje, jak složitý a bolestný tento konflikt může být pro všechny, nejen pro bojovníky.

Většina děl, kterými jsem se zabývala zpracovávají **traumata** spojené s válkami, ať už jde o rozpad Jugoslávie, násilí, nebo jiné historické konflikty. Kromě individuálního traumatu, se mnoho textů zabývá i kolektivními traumaty, jak celá společnost zpracovává zkušenost války.

Ukazuje nám, že literatura o válce v Jugoslávii, má hodně společného s válečným traumatem a násilím, jako takovým. Některé knihy, které jsem si vybrala efektivně zpracovávají téma

traumatu, paměti a násilí. Postavy v textech často čelí ztrátě domova, rodiny, ale i identity, což se nám ukazuje, jako proces narušení základních jistot a vnímání světa. Vyprávění o těchto traumatických zkušenostech často využívá literární strategie, jako roztržštění a opakování, ukazuje nám to rozpad a nejednotnost traumatických vzpomínek.

Potvrzuje se mi, že literatura zachycuje i bolestné zkušenosti, ale zároveň nám poskytuje nástroj pro zpracování a porozumění vzpomínek, čímž napomáhá jak **individuálnímu, tak kolektivnímu uzdravení.**

Tato bakalářská práce tedy nabízí celkový pohled na ženskou válečnou literaturu bývalé Jugoslávie a její vliv na současné pochopení války a jejího dopadu na jednotlivce i na širší společnost.

Důraz ženského pohledu na válku nejen obohacuje literární dějiny, ale i přispívá k širší diskuzi o roli žen ve válečných konfliktech a jejich nezastupitelné roli při uchovávání a zprostředkování vzpomínek na tuto temnou kapitolu historie.

Seznam použité literatury:

Prameny:

BODROŽIČ, Ivana. *Hotel Zagorje*. První. Praha: Paseka, 2012.

BROZ, Svetlana. *Dobří lidé v dobách zla*. První. Praha: G plus G, 2001.

DRAKULIĆ, Slavenka. *Ani mouše by neublížili: váleční zločinci u soudu v Haagu*. První. Praha: BB/art, 2006.

EVANS, Vesna. *Sametový domov*. První. Brno: MOBA, 2022.

Literatura v obklíčení a ve vyhnanství: referáty a diskuse z česko-bosenskohercegovského semináře pořádaného ve dnech 20.-21. září 1995. Praha: Nadace Heinricha Bölla, 1995.

NOVIĆ, Sara. *Dcera války*. První. Praha: Plus, 2018.

UGREŠIĆ, Dubravka. *Kultura lži: antipolitické eseje*. První. Praha: Mladá fronta, 1999.

Sekundární:

KRATOCHVIL, Alexander. Paměť a trauma: Úvodní komentář. In: *Paměť a trauma pohledem humanitních věd: komentovaná antologie teoretických textů*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR: Akropolis, 2015.

KRATOCHVIL, Alexander. *Posttraumatické vyprávění: trauma – literatura – paměť*. První. Brno: Host, 2023.

PETÖ, Andrea: *Gendered Wars, Gendered Memories: Feminist Conversations on War, Genocide and Political Violence*. London 2016

THOMAS, Nigel a MIKULAN, Krunoslav. *Válka v Jugoslávii: Slovinsko a Chorvatsko 1991-95*. První. Praha: Grada, 2009.

Internetové a novinové zdroje

Databáze knih. Online. 2025. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/dobri-lide-v-dobach-zla-14086>. [cit. 2025-01-30].

Databáze knih. Online. 2025. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/dcera-valky-389379#bookNav> [cit. 2025-03-04].

Databáze knih. Online. 2025. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/ani-mouse-by-neublizili-14801#bookNav>. [cit. 2025-03-01].

Databáze knih. Online. 2025. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/hotel-zagorje-136788> [cit. 2025-03-04].

Do překladatelské Síně slávy vstoupil Dušan Karpatský se Sarajevskou princeznou. Online. 2016. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/kultura/do-prekladatelske-sine-slavy-vstoupil-dusan-karpatsky-se-sarajevskou-princeznou.A161007_123055_ln_kultura_hep. [cit. 2025-03-03].

HELLER, Jan. M. *Už ne dítě, ještě ne žena; už ne Jugoslávka, ještě ne Chorvatka*. Literární noviny. 2013, (1), s. 19. ISSN 1210-0021.

KAHOFER, Davor. *Lež v chorvatské společnosti*. Online. ILiteratura.cz. 2003. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/14277-ugresic-dubravka-kultura-lzi>. [cit. 2025-03-03].

KINDLEROVÁ, Rita I. *Takový to byl milý člověk*. Online. ILiteratura.cz. 2006. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/19993-drakulic-slavenka-ani-mouse-by-neublizili> [cit. 2025-03-01]

OTČENÁŠEK, Jaroslav. *Útěky*. Online. ILiteratura.cz. 2012. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/30849-bodrozic-ivana-hotel-zagorje>. [cit. 2025-01-03].

PREJDOVÁ, Dominika. *Velmi blízká trivialita zla*. Online. Advojka.cz. 2006. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2006/50/velmi-blizka-trivialita-zla>. [cit. 2025-01-03].

RŮŽIČKA, Jiří. *Ani mouše by neublížili*. Online. ILiteratura.cz. 2007. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/20975-drakulic-slavenka-ani-mouse-by-neublizili>. [cit. 2025-03-01].

SUCHOMELOVÁ, Věra. Co je to paměť a jak ji trénovat |. Online. *Světlo*. 2009, č. 1, Dostupné z: <http://www.odbornecasopisy.cz/svetlo/casopis/tema/co-je-to-pamet-a-jak-ji-trenovat--15571>. [cit. 2025-03-01].

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Literární kultura v době internetové: kolik recepčních polí a jaká?*. *Host*, 2009, **25**(9), s. 23-28. ISSN 1211-9938. Dostupné také z: <https://wayback.webarchiv.cz/secure/https://casopis.hostbrno.cz/archiv/2009/9-2009/literarni-kultura-v-dobe-internetove>.

WIKIPEDIE. *Richard Podaný (překladatel)*. Online. Wikipedia.org. 2022. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Richard_Podan%C3%BD_\(p%C5%99ekladatel\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Richard_Podan%C3%BD_(p%C5%99ekladatel)). [cit. 2025-03-10].

WIKIPEDIE. *Vesna Evans*. Online. Wikipedia.org. 2024. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Vesna_Evans. [cit. 2025-03-10].

ZÁTOPKOVÁ, Zuzana. *Nechali mě v pekle*. Online. ILiteratura.cz. 2019. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/41983-novic-sara-dcera-valky>. [cit. 2025-03-04].

ŽÁKOVÁ, Lucie. *Ženy a válka. Jak se v historii měnila jejich role během konfliktů?* Online. In: Eurozpravy.cz. 2023. Dostupné z: <https://eurozpravy.cz/magazin/zeny-a-valka-jak-se-v-historii-menila-jejich-role-behem-konfliktu.xbk4c59a>. [cit. 2025-01-03].